

Guzi Zsuzsanna
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

A XXXI. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójának helyezett pályamunkája.

Állat-asszisztált terápiák a büntetés-végrehajtási intézetekben¹

I. Köszönetnyilvánítás

Tisztelettel szeretnék köszönetet mondani a tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete munkatársainak, kiemelten **Tóth Tamás** bv. ezredes Igazgató Úrnak és **Fibiné Babos Barbara** bv. szds-nak, az intézet Pszichológiai osztályvezetőjének, és nem utolsó sorban **Szabó Réka** egészségfejlesztő mentálhigiénikusnak, a tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében a **SANSZ Alapítvány** közreműködésével folyó állat-asszisztált terápiás program vezetőjének.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet munkatársainak, elsősorban **dr. Füzesi Viktor** bv. alezredes intézetparancsnoknak, valamint **Gaál Béla** sajtóreferensnek, akik lehetőséget biztosítottak számomra, hogy a személyes találkozás során ismerkedjek meg az Intézetben folyó állat-asszisztált terápiás foglalkozások részleteivel, és betekintést nyerjek az Intézetben kialakított gondozás-alapú állat-asszisztált terápiás helyiségébe.

A szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézet munkatársainak, különösképp **Joó László** bv. ezredes Igazgató Úrnak, valamint **Kövesfalvi Nikolett** bv. őrnagynak.

Dolgozatom megírását segítve a tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézet munkatársai lehetőséget biztosított számomra, hogy az Intézetben zajló állat-asszisztált terápiás foglalkozásokon történő személyes részvétel lehetőségével, illetőleg a záró foglalkozást követő fókuszcsoporthoz tartozó interjú a programban résztvevő fiatalok elítéltekkel történő beszélgetés során közelebbről megismerkedjek a Magyarországon már a büntetés-végrehajtási intézetek körében is egyre nagyobb figyelmet és elismerést kapó állat-asszisztált terápiás foglalkozásokkal.

Nem utolsó sorban szeretnék köszönetet mondani **Prof. Dr. Farkas Ákosnak**, a Bűnügyi Tudományok Intézet Igazgatójának, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekbe való belépéshez szükséges igazolások aláírásával hozzájárult dolgozatom létrejöttéhez, valamint **Dr. Nagy Anitának**, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék docensének, hogy vállalván a konzulensi feladatokat, segítséget nyújtott dolgozatom megírásához.

¹ Témavezető: Dr. Nagy Anita PhD, egyetemi docens

II. A dolgozat tárgya és a témaválasztás

TDK dolgozatom kutatási témájaként az állat-asszisztált terápiák a büntetés végrehajtási intézetekben kérdéskörre esett választásom. Fontosnak tartom bemutatni, hogy az állatokkal történő terápiás foglalkozások világszerte, így Magyarországon is új lehetőséget kínálnak a büntetés-végrehajtási intézetek mindennapjai során az elítéltek körében – mind az egyénileg, mind a közösségben - felmerülő problémák hatékonyabb kezeléséhez, megoldásához. Segítséget nyújthat a végrehajtandó szabadságvesztésüket töltő elkövetők reszocializálásában, tehát a társadalomba történő visszavezetésben, a későbbi bűnismétlés megelőzésében, mindezt a legkülönbözőbb készségek fejlesztése során.

A témaválasztás kapcsán a véletlennek köszönhetően fonódik össze számomra két meghatározó terület, tágra a jog és az állatok, szűkebb értelemben a bűnügyi tudományok és az etológia. Érdekes volt a gyakorlatban tapasztalni e két egymástól – a „civil életben” - távolálló tudományág hatékony találkozását.

Az adott kérdéskör releváns részét képezi, hogy az állat-asszisztált terápiák világszerte egyre nagyobb elismerésben és támogatottságban részesülnek, hiszen az élet valamennyi területén jelentkező, az emberek pszichikumával, mentális állapotával összefüggő probléma kezelésében eredményes megoldást biztosít. Az állat-asszisztált terápiák széles körben való alkalmazása szakirodalomban bővelkedik, azonban a büntetés-végrehajtási intézetekben való applikálásuk meglehetősen fiatal területnek minősül. Ennek következtében kihívást jelentett számomra a kutatómunka a kérdéskör kapcsán, hiszen kifejezetten a büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott állat-asszisztált programokról nem készült ez idáig összefoglaló szakirodalom. Ennek okán azon büntetés-végrehajtási intézetekkel próbáltam meg felvenni a kapcsolatot, ahol már korábban lezajlott, illetve a dolgozat megírásakor aktuálisan folyamatban volt valamilyen állatterápiás foglalkozás. Ez ügyben kerestem fel a *szirmabesenyői fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetét*, a *tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetét*, illetve a *Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetét*.

Tapasztalatom, hogy megkereséseimre a fent említett büntetés-végrehajtási intézetek nyitottak, segítőkészek és együttműködőek voltak. Mindenhol pozitív fogadtatásban volt részem, feltett kérdéseimre készségesen válaszoltak.

Dolgozatom célja a végrehajtandó szabadságvesztésüket töltő elkövetők számára kínáló, taxatív természetesen fel nem sorolható, büntetés-végrehajtási intézetenként változó, a szabadidő eltöltésére irányuló tevékenységek közül kiemelten az állat-asszisztált terápiás foglalkozások bemutatása. Ezen témakör segédtudományaként említhető a pszichológia és szociológia, melyek segítséget nyújtanak az adott program hatásainak vizsgálatára és leírására, célom azonban a terápiás foglalkozások kifejezetten a büntetés-végrehajtási jog oldaláról történő bemutatása.

III. Főbb alapfogalmak meghatározása

Állat-asszisztált terápia (AAT): olyan célorientált beavatkozás, melynek során egy, bizonyos kritériumokat teljesítő állat jelenléte, aktivitása a terápiás program része, és a páciensek fizikai, érzelmi, szociális és kognitív funkcióinak javítását tűzi ki célul. A terápia során, egy szakmai protokoll szerint a páciens a terápiás csapat segítségével alakít ki kapcsolatot az állattal (simogatás, etetés, sétáltatás, speciális feladatok,...stb.)²

Az állatokat különböző programokba be lehet vonni, így az AAT lehetséges céljai:

² TETRA 2002 Alapítvány, <http://www.tetra2002.hu/Method.html> (2011. augusztus 10.)

- Testi: a finommotoros mozgások javítása, fejlesztése; a kerekesszék használatával kapcsolatos képességek fejlesztése; egyensúlyérzék fejlesztése.
- Mentális: a verbális interakciók számának növelése a csoporttagok között; figyelmi képességek fejlesztése (pl. a feladatra összpontosítás); a rekreációs és szabadidős készségek fejlesztése; az önbecsülés növelése; a szorongás és magányosság csökkentése. Az érzelmi-, akarati élet, a viselkedés, a magatartás, a cselekvés pozitív irányú befolyásolása
- Edukációs: szókincs fejlesztése; segítség a hosszú-, és rövidtávú memória fejlesztéséhez; segítség bizonyos fogalmak koncepciójának megértéséhez (pl. méret, szín).
- Motivációs: a csoportmunkában való részvételre való hajlandóság fokozása; a másokkal való interakció fejlesztése; a testmozgás elősegítése, fokozása.³

Állat-asszisztált aktivitás (AAA): melynek lényege a foglakozásokon résztvevő személyek életminőségének növelése, melynek során általános célokat jelölnek ki és a fejlődést nem követik nyomon. A program általában spontán módon alakul. Nincs jelen szakember a látogatás ideje alatt, nem határoznak meg konkrét célokat és a fejlődést nem⁴ követik nyomon.

Fiatalkorú: Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.⁵

Terápia: a gyógykezeléssel, illetve a betegségek kezelésével foglalkozó tudományág. A terápia a gyógyítás során alkalmazott kezelési eljárások összessége.⁶

Etológia: az állatok meghatározott helyzetekben történő jellegzetes viselkedését tanulmányozó tudományág.⁷

Terápiás kutya: a gyógypedagógiai, pszichológiai, pszichiátriai, konduktív pedagógiai rehabilitációs, illetve rehabilitációs folyamatban alkalmazott kutya.⁸

IV. Elítéltek szabadidejének eltöltése a büntetés-végrehajtási intézetekben

A nemzetközi jogszabályokat és ajánlásokat figyelembe véve a büntetés-végrehajtási intézetek működése során olyan alapelvek érvényesülésének kell teret biztosítani, amelyeknek az összes szabály értelmezésében és érvényesítésében alapul szolgálnak. Ezek között példaként említhető, hogy a szabadságuktól megfosztott személyeket emberi jogaik tiszteletben tartásával kell kezelni, a büntetés-végrehajtási intézeti életnek a lehető legjobban kell igazodnia a szabadkörnyezetben való élet pozitív aspektusaihoz, valamint minden egyes fogvatartást akként kell kezelni, hogy az megkönnyítse a szabadságuktól megfosztott személyeknek szabad társadalomba történő visszatérését. A büntetés-végrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és a társadalomba való beilleszkedésük elősegítése.⁹

Tekintve, hogy a szabadságvesztés végrehajtása céljának elérése érdekében kiemelt jelentősége van, hogy a fogvatartottak már az előzetes letartóztatás alatt is konstruktív módon

³ Szabó Réka Fiatalkorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011) 23.o.

⁴ Dr. Juhasz Ágota – radiológus főorvos, <http://www.juhasz.hu/juhasz/kutyaterapia.html> (2011. augusztus 10.)

⁵ BTK. 107. § (1)

⁶ Online kislexikon, <http://www.kislexikon.hu/terapia1.html> (2011. szeptember 12.)

⁷ Online kislexikon, <http://www.kislexikon.hu/etologia.html> (2011. szeptember 12.)

⁸ 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet (a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól).

⁹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (10. cikkének 3. pontja)

töltsék el idejüket,¹⁰ így a büntetés-végrehajtási intézetek hangsúlyozottan foglalkoznak az elítéltek szabadidejének gondos és hatékony megszervezésével.

A fogvatartottak részére biztosítandó hasznos elfoglaltságok fontosságát különböző nemzetközi dokumentumok ajánlásai is megfogalmazzák. A szabadságvesztés céljának elérése érdekében az elítéltek nevelése, önbecsülésük és felelősségérzetük fenntartása, fejlesztése, a társadalmi hasznosság tudatának kialakítása, szabadulásuk után a társadalom életébe való beilleszkedés elősegítése a bv. szervezet és - külön jogszabályban meghatározott esetben - a pártfogó felügyelői szolgálat feladata. A nevelési folyamat magában foglalja az elítélt személyiségének megismerését, megfelelő foglalkoztatását és önképzését, a rehabilitációs és a szabadidőprogramok szervezését, a családi és társadalmi kapcsolatok támogatását.¹¹

A büntetés-végrehajtási intézeteknek kötelező az alapfokú iskolai oktatást, a szakirányú képzést; a munkáltatást; a terápiás foglalkoztatást; a művelődési, a szabadidős, a sport, továbbá a személyiségfejlesztő és gyógyító, rehabilitációs programokon való részvétel lehetőségét biztosítani. A foglalkozások előkészítése során az intézetek törekszenek a céloknak megfelelően széleskörű felkészítő, drogprevenciós, gyógyító-nevelő foglalkozásokat tartani.¹²

Az elítéltek nevelése során kiemelt jelentőséggel bír a foglalkozások alkalmával rendelkezésre álló idő pozitív felhasználása, mely a program jellegétől függően segítséget nyújt a fogvatartottak mind szellemi, mind fizikai erejének fenntartására, fejlesztésére.¹³ Nem utolsósorban az elfoglaltság biztosítása elvonja a figyelmet az intézeten belüli jogellenes és agresszív magatartások tanúsításáról, hiszen kutatások támasztják alá, hogy a szervezett foglalkozásokon való részvétel csökkenti a börtönbüntetéssel járó káros hatásokat. A rendelkezésre álló idő értelmes és tartalmas eltöltése a „civil” életben a mindennapok természetes velejárója, míg az intézetek társadalomtól zárt világában a semmittevés és tétlenség depressziót, ingerültséget és lehangoltságot eredményez. Tekintve, hogy a szabadságelvonás minden esetben negatív kihatásokkal jár együtt, amely a fogvatartottak bv-ben töltött mindennapjait számottevően befolyásolja, így az elítéltek számára a szabadidős tevékenységek biztosításának meghatározó szerepe és jelentősége van. A börtönártalom, - melyet a BTK miniszteri indokolása szerint - „a társadalomtól elszigeteltség, a bűnöző környezet, a családi kapcsolatok megszakadása, valamint a szabad társadalomba történő újbóli beilleszkedés nehézségei hoznak létre”¹⁴ a fogvatartottak napirendjébe olyan szabadidő eltöltésére irányuló tevékenységek beépítésével csökkenthetők, melyek elvonatkoztatják az elítélteket a külvilágtól zárt, depresszív környezettől. Ennek megfelelően figyelembe véve a nemzetközi ajánlásokat, a hazai szabályozás lehetővé teszi a személyiségfejlesztő, gyógyító, vagy rehabilitációs programokon való részvételt, mely esetekben a börtönpszichológus munkájának is meghatározó szerepe van.

A szervezett foglalkozások jellege büntetés-végrehajtási intézetenként változó, figyelembe véve a programokba bevont elítélti állomány fejlesztési kívánt készségeit, valamint a programok által elérni kívánt hatásokat.

¹⁰ Csernyánszky Lajos, Horváth Tibor, Heylmann Katalin, Kabódi Csaba, Lőrincz József, Nagy Ferenc, Pallo József – Büntetés-végrehajtási jog (2007. Rejtjel kiadó): 125. o.

¹¹ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet: A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól (III. cím: az elítéltek neveléséről)

¹² 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet: A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól (III. cím: az elítéltek neveléséről)

¹³ Csernyánszky Lajos, Horváth Tibor, Heylmann Katalin, Kabódi Csaba, Lőrincz József, Nagy Ferenc, Pallo József – Büntetés-végrehajtási jog (2007. Rejtjel kiadó): 125. o.

¹⁴ Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: Magyar büntetőjog általános rész (2007. Complex kiadó): 354. o.

Az elítéltek foglalkoztatásának egyre inkább előtérbe kerülő területe a kötelezően előírt tevékenységeken kívül, az alternatív választható, a művelődést, a szellemi, illetve a fizikai¹⁵ szinten tartást, ezek esetleges fejlődését elősegítő foglalkozások napirendbe iktatása. A bv. kódex az elítéltek jogaként nevesíti a házirendben meghatározott feltételekkel és keretek között, hogy szabadidejükben igénybe vehetik az intézet által felkínált művelődési és sportolási lehetőségeket. A hagyományos szabadidős tevékenységek között említhető a sport, különféle kulturális programok, az iskolai tanulmányok folytatása, valamint befejezése, különféle képzőművészeti, színjátszó, zenei, tánc-, irodalmi foglalkozások. Ezen elfoglaltságok lehetőséget biztosítanak az elítéltek körében az elfojtott kreativitás kibontakozására, mely pozitív befolyással bír az önbizalom erősítésében, az önértékelésben, nem utolsósorban segítséget nyújt a tétlen időtöltés hasznos, és egyben alkotó aktivizálásához. A fogvatartottak számára az egyik legnépszerűbb kapcsolódási formát a testnevelés jelenti, mely a pszichikai, fizikai, így az egészségügyi állapot javulására gyakorol kedvező hatást.

Magyarországon is több büntetés-végrehajtási intézet tett kísérletet a meglehetősen fiatal szakterület, az *állat-asszisztált terápia*k valamilyen formájának megvalósítására, bevezetésére. Az általam felkeresett büntetés-végrehajtási intézetek tapasztalata az állatterápiás foglalkozásokkal, valamint ezen programokba bevont elítéltekkel kapcsolatban egyértelműen pozitív. A foglalkozások jellegétől függetlenül, azok ideje alatt általános észrevétel, hogy az intézetekben (különféle szempontok alapján) kiválasztott fiatalok elítéltek magatartásában figyelemre méltó javulás volt tapasztalható. Hosszú távú megfigyelésekre a megfelelő követési programok hiányában, illetve az állatterápiák Magyarországon büntetés-végrehajtási intézetekben történő alkalmazásának újszerűsége miatt még nem lehet konklúziót levonni. A foglalkozások eredményességét egyelőre az elítéltek intézetekben tanúsított magatartásbeli változásaiban megfigyelhető fejlődés támasztja alá.

V. Állat-asszisztált terápia történetének rövid áttekintése

Az állatok emberekre gyakorolt jótékony hatását már a 18. század folyamán elkezdték alkalmazni a mentális betegek kezelésére. 1792-ben az angliai York Retreat intézetben történt az első dokumentált állatterápia. Ekkor Európában fokozatosan terjedt el a testi és mentális zavarokkal küzdő betegek kezelésébe a társállatok bevonása (kutya, macska, ló), így 1867-ben Németországban a Bethel kórházban, melyet epilepsziás betegek számára hoztak létre, kifejezetten előírták az állatokkal való foglalkozást. Az intézet napjainkban is a terápia részeként alkalmazza az állatokat. A gondolat, hogy a társállatok szocializációs és terápiás célt szolgálhatnak mentálisan sérült emberek esetében, egyre népszerűbb lett a 19. században. Ebben az időben ezt a kedvező hatást a fizikai betegségek kezelésében is elismerték. Florence Nightingale, a modern nővérképzés úttörő alakjának szintén meghatározó szerepe volt az emberek vonatkozásában a társállat-kapcsolat egészséget helyreállító hatásának hirdetésében, aki egyik, ápolásról írott művében megjegyezte, hogy egy kisállat kitűnő társa lehet különösen azoknak, akik hosszan tartó, krónikus betegségben szenvednek.¹⁶ A 20. század során az orvostudomány fejlődésével az kisállatok fokozatosan kiszorultak az intézményi keretek közül.

¹⁵ Csernyánszky Lajos, Horváth Tibor, Heylmann Katalin, Kabódi Csaba, Lőrincz József, Nagy Ferenc, Pallo József – Büntetés-végrehajtási jog (2007. Rejtjel kiadó): 128. o.

¹⁶ Szabó Réka Fiatalok fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története): 8.o.

Az állat-asszisztált terápiák történetében kiemelt szerep tulajdonítható **Freudnak**, osztrák neurológus és pszichiáternek, a pszichoanalitikus iskola megalapítójának. Vannak, akik vélekedése szerint ő volt az első, aki bevonta a kutyát a pszichoterápiába, ezáltal óriási előrelépést eszközölve az állatoknak emberek gyógyításba történő bevonásába. Gyakran jelen volt valamelyik kutyája pszichoterápiás ülései alkalmával és Freud észrevette, hogy a kutya válaszreakciói kiváló indikátorai voltak a páciensek pillanatnyi elmeállapotának. Azt is megfigyelte, hogy a kutyák jelenléte pozitívan befolyásolta a pácienseket. Ezt főleg gyermekeknél és serdülőkorúaknál észlelte, akik nagyobb hajlandóságot mutattak a nyitott beszélgetésre – főképpen a számukra fájdalmas témákat érintve –, amikor a kutya a szobában volt. A kutya jelenléte felnőtt páciensek komfortérzetét is növelte. Freud felismerte, hogy a foglalkozásokon jelenlévő kutyákat nem befolyásolta a páciensek által elmondottak, amiből azt a következtetést vonta le, hogy ez egyfajta biztonságérzetet és elfogadást eredményezett a páciensek részéről. A kutyák jelenléte által nyújtott biztonságérzet csökkentette a páciensek ellenállását. Freud gondosan lejegyezte ezeket a megfigyeléseket és ezekkel az írásokkal tulajdonképpen előmozdította a kutyák terápiában való szisztematikus alkalmazását. A napjainkban alkalmazott állat-asszisztált foglalkozások alapját is ezen felismerés képezi.

Az Egyesült Államokban az 1960-as évektől egyre több szakember ismerte el az állatok terápiás értékét. A modern kori, állatokat alkalmazó terápia atyjának **Dr. Boris Levinson** tekinthető, aki véletlenül fedezte fel az állatok pszichoterápiát facilitáló hatását, amikor 1953-ban egy, a társas kapcsolatok terén súlyosan visszamaradott fiatal fiút kezelte. Egy alkalommal Levinson kutyája is jelen volt, és a fiú elkezdett vele kommunikálni. Azelőtt soha nem tapasztalt ilyesmit ennél a páciensnél, aki korábban egyszer sem szólalt meg. A kutya megtörte a jeget, meggyengítette a fiú ellenállását, ezáltal a szakember is be tudott kapcsolódni az interakcióba. Ez volt Levinson kutatásainak kezdete, és ezt követően tudatosan alkalmazta az állatokat „koterapeutaként”.¹⁷

Az állatok, kiemelten a kutyák szociális segítő szerepben való alkalmazása Magyarországon az elmúlt néhány évtizedben szinte teljesen ismeretlen lehetősége volt a terápiának, illetve a rehabilitációnak.

VI. Általában az állat-asszisztált terápiákról

VI.1. Az állatok hatása az emberekre

Az állatok közelségének jótékony hatása az emberekre régen bizonyított tény, hiszen világszerte különféle kísérletek és megfigyelések támasztják alá, hogy az állatokkal való bármilyen „érintkezés” pozitív hatással van az emberekre.

A vizsgálatok többsége azon személyekre vonatkozott, akik együtt éltek valamilyen társállattal. A tanulmányok eredményeként kijelenthető, hogy ezen emberek könnyebben gyógyultak fel különböző betegségekből, illetve csökkent az állapotukban történő visszaesés, fejlettebb a kommunikációs készségük, valamint az állat jelenlétében normalizálódik a magas vérnyomás, valamint a légzés is szabályosabbá, erőteljesebbé válik.

Az állatok emberekre gyakorolt hatásai alapvetően két csoportba sorolhatóak, ennek megfelelően különböztethetők meg a **fizikai** és **érzelmi** hatások.¹⁸

Angol és nemzetközi kutatások szerint az ember-kisállat kapcsolat:

- Csökkenti a háziorvosnál tett látogatások számát.

¹⁷ Szabó Réka Fiatalok fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története): 9.o.

¹⁸ Elérhető az interneten: <http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689> (2011. augusztus 28.)

- Növeli a túlélés esélyeit egy életveszélyes betegséggel szemben.
- Csökkenti a vérnyomást és a stresszt.
- Társaságot nyújt és elősegíti a társas érintkezést. Az idősek, a magányos emberek és a depresszióban szenvedők számára célt és beteljesülést nyújt, valamint értelmet ad életüknek.
- A visszahúzódó, agresszív vagy mentális betegségben szenvedő emberek számára pozitív válaszokat ad.
- Segíti a fiatalkori visszaeső bűnözés megelőzését.
- Javítja az iskola-látogatottságot.¹⁹

VI.2. Fizikai hatások

Az állatokkal való érintkezés növeli a velük foglalkozó emberek érzékeire irányuló ingerlést. Kézenfekvő példaként hozható fel a kutya és a macska simogatása, mely tapintásos ingerlést nyújt. Az ember ösidők óta előnyben részesíti a meleg, szőrös tárgyakat, hiszen megnyugtatóan hat rá az ilyen állatok érintése.

Állatok simogatásának, érintésének hatására csökken az emberek vérnyomása, szívfrekvenciája, ami hosszútávon is nagyon jótékony, egészségmegőrző hatású, hiszen a szív- és érrendszeri megbetegedések a társadalom jelentős részét érintik.²⁰ Több megfigyelés is bizonyítja, hogy az állatokkal történő interakció és kommunikáció során csökken a vérnyomás és a stressz – már az állat pusztá látványa is képes csökkenteni a feszültséget.²¹

Az állatok segítségével a légzésszám normalizálható, ami nemcsak pánikbetegségeknél, de a hétköznapi stresszek és megerőltetések kezelésében is segíthet.²² Az állatok segítenek megnyugodni, megpihenni, ami szintén segíti az egészséges életvitel fenntartását, a stresszel való megküzdést. Stressz-helyzetben pusztán egy állat jelenléte is képes csökkenteni a személy megélt stressz-érzetét, valamint kutatások kimutatták, hogy az állatok jelenlétében csökken a fájdalomérzet is. A normalizált pulzusszám és a csökkent stressz kedvez a teljesítménynek is, relaxáltabb és nyugodtabb körülmények között a tanulási zavarokkal küszködő gyerekek is jobban tudnak teljesíteni.

Az állatok büntetés-végrehajtási intézetekbe történő bevitelével a fent említett jótékony hatások elérését is megcélozták a foglalkozások támogatói.

VI.3. Érzelmi / pszichikai hatások

Az ember biológia értelemben társas lény, mely kapcsán nagyon fontos a feltétlen elfogadás, valamint a követelések nélküli szeretet. Ez egy olyan dolog, melyet az ember természetéből adódóan nem tud minden esetben biztosítani, azonban egy állat tanítás és odafigyelés nélkül is meg tud adni. A dolgozat témája középpontjába állított kutya sohasem köti feltételekhez a szeretetét. Ezen témakör etológiai vizsgálat eredményeit, tapasztalatait számtalan mű példázza. A kérdéskör legelismertebb kutatójaként említhető **Konrad Lorenz**, az evolúciós ismeretelmélet egyik megalapozója.

Az érzelmi hatások vizsgálata során kiemelt szerep tulajdonítható a kutyák azon képességének, mely szerint képesek az emberi érzelmek felismerésére és ennek megfelelő viselkedés produkálására. Így vigasztalást nyújt azon személyeknek is, akiknek nincs egyéb társuk, vagy emberek felé nehezen nyílnak meg. Ennek megfelelően alakultak ki az állat-

¹⁹Elérhető az interneten: <http://www.mars.com/hungary/hu/commitments/pets-and-society/human-companion-animal-bond.aspx> (2011. augusztus 28.)

²⁰ Elérhető az interneten: <http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689> (2011. augusztus 28.)

²¹ Furst, G. (2006) Prison-Based Animal Programs: A National Survey. The Prison Journal

²² Elérhető az interneten: <http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689> (2011. augusztus 31.)

asszisztált terápiáknak olyan válfajai, melyek kifejezetten a társadalomtól elszigetelt, magányos embereket célozzák meg. Az állatok jelenléte serkenti a spontán érzelm kifejezést, ami a pszichés - és ezen keresztül a fizikai - jóllétben is nagyon fontos.²³

Az állatok szorongáscsökkentő hatása fontos szerepet játszik a büntetés-végrehajtási intézetekben történő alkalmazásuk során. Ennek oka lehet mind a fizikai sajátosságuk (puha, kellemes tapintású), mind azon emocionális kapcsolat, amit nyújtani tudnak az embernek. Ezek összességével járulnak hozzá egy harmonikus, nyugodtabb állapot eléréséhez, aminek rendszeres átélése szintén hozzájárul az egészség, illetve a büntetés-végrehajtási intézetekben a nyugodt mindennapok fenntartásához.

Az állatok mindezek mellett képesek olyan társaságot nyújtani, amely csökkenti a magányérzetet. A dolgozat kapcsán felkeresett büntetés-végrehajtási intézetek, valamint a tököli bv-ben megvalósult állat-asszisztált terápiás foglalkozásokba bevont elítéltek elmondásai alapján mindez a programok ideje alatt kétségtelenül érezhető volt.

Az állatok büntetés-végrehajtási intézetekben történő alkalmazása tekintetében kiemelt jelentőségű, hogy az állat egyfajta kapocs a foglalkozásokon résztvevő emberek között, hiszen közös téma, amiről beszélgetni lehet. Mindez hozzájárul a kommunikációs képesség fejlődéséhez, új ismeretek szerzéséhez, továbbá segítséget nyújt a társas kapcsolatok kialakításában, hiszen lehetőség arra, hogy új kapcsolatokat találjanak az emberek (a dolgozat kapcsán a fiatalok fogvatartottak) a közös témán keresztül. Az elítéltek között is állandó beszédtemát képeztek a kutyák és a foglalkozásokon történtek. Az állattartók csoportot képeznek, ahol kimondatlanul is érezhető az összetartozás élménye. Az intézetekben azon elítéltek között egyértelműen tapasztalható volt az összetartozás, akik részt vehettek a foglalkozásokon. A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben az összetartozás még jobb megerősítéseként a képzésben részt vevő elítéltek egyen pólt kaptak.

Egy állat hatására az emberek nyitottabbá válnak, nő a biztonságérzetük. Ugyanakkor az egyébként elesettek is átélhetik a valakiről való gondoskodás képességének érzését, ami nagyon fontos tényező pl. a depresszió megelőzésében. Mindez biztosíthatja a „szükség van rám” érzést, valamint azt, hogy legyen az embernek célja, legyen miért felkelni, vagy dolgozni.

Gyerekeknél, átvitt értelemben a dolgozat megírása során központi helyet elfoglaló fiatalok fogvatartottak esetében nagyon fontos, hogy az állatokkal való kapcsolat könnyebben átlátható társas szabályok alapján történik.²⁴ Ezen indokok alapján történt a fiatalok elítéltek bevonása a programokba. Az állatokkal való kapcsolat folyamán a gyerek – a fiatalok - kommunikációs jelzéseire azonnal és könnyen értelmezhető válasz jön, így egyszerűbb rájönniük az ok-okozati összefüggés alapján, hogy bizonyos magatartások, cselekedetek és azok válaszreakcióik milyen összefüggésben állnak egymással.

Az állat-asszisztált terápia az élet számtalan területén alkalmazható. Ilyenek lehetnek a tanulási problémák, értelmi akadályozottság, pszichiátriai megbetegedések, családi feszültségek, lelki terhek, fejlődési rendellenességekkel élők, egészségmegőrzés, alkoholizmus, drogfüggőség, házassági válság stb.²⁵

VII. Gondozás-alapú állat-asszisztált terápia

A gondozás-alapú állatterápia az állatok gondozása, a róluk való gondoskodás vonatkozásában áll fenn. Ez alapjául szolgálnak azon kutatási eredmények, amelyek

²³ Elérhető az interneten: <http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689> (2011. augusztus 28.)

²⁴ Elérhető az interneten: <http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689> (2011. augusztus 28.)

²⁵ Elérhető az interneten: <http://kteam.uw.hu/terapias%20kutyak%20main.htm> (2011. augusztus 30.)

alátámasztják, hogy azok az emberek, akik tartanak valamilyen állatot, hétköznapijaikban rendszeresen élvezik az állattartás felelőssége mellett ennek jótékony hatásait. A legtöbb tanulmány azt tárta fel, hogy a társállatok pozitívan befolyásolják a nehéz helyzetben élő emberek életét: segítik a gyógyulást, javítják az esélyt arra, hogy jó kapcsolatokat teremtsenek embertársaikkal. Az állatok közelsége elvonja a figyelmet a gazdák saját problémáiról, mely állítást a programokban résztvevő elítéltek elbeszélései is alátámasztják. Egy körülbelül 20 évvel ezelőtti vizsgálat szerint már pusztán a halak megfigyelése is csökkenti az izomfeszülést és a pulzusszámot, ezáltal fejt ki jótékony hatást az emberi szervezetre.²⁶

Az ember-állat kapcsolatot tekintve érzelmi oldalról vizsgálva pozitív hatások érik az embert. Az egyedfejlődés során alapvetően három velünk született, örökölt alapérzelem jelenik meg már újszülött korban: a szeretet, majd a szerepe eleinte leginkább a később jelentkező félelem és agresszió szociális szabályozása.²⁷ A kutya barát bizonyos kiegyensúlyozottságról tanúskodik, ha magához hasonló, úgynevezett „rezonancia-kutyát” tart.²⁸

A passzív állatterápia, tehát az állatokkal való törődés segít kialakítani a fiatalkorú elkövetőkben az állatokkal történő foglalkozás, a róluk való gondoskodás révén az empátia, az együttérzés, valamint a szeretet érzését. Közvetetten segíti személyiségük fejlődését, az egészen egyszerű mechanikus műveletek végzése során, mint az állatok etetése és tisztántartása.

VIII. Az állat-asszisztált terápiákban résztvevő állatok

Az állat-asszisztált terápiák legismertebb „főszereplői” a magas érzelmi intelligenciával rendelkező - fajtától és nemtől függetlenül - **kutyák**, de rajtuk kívül lenyűgöző eredményeket lehet elérni delfinek, lovak, nyulak és más emlősök, esetenként hüllők terápiás állatként való közreműködésével. Az Amerikai Egyesült Államok azon területein, ahol a büntetőjog és büntetés-végrehajtás részét képezi a halálbüntetés (pl.: Texas, Utah, Colorado, Nebraska államok esetében), vannak olyan büntetés-végrehajtási intézetek, ahol a halálsoron macskák tartásával kívánják az elítéltek szorongását csökkenteni. A legtöbb állat-asszisztált terápiás foglalkozás azonban kutyák részvételével valósul meg, mely többféle indokra vezethető vissza.

Konrad Lorenz „Ember és kutya” (1950) című művében részletesen ír saját tapasztalatairól, illetve az emberek és kutyák kapcsolatáról, mely „tanulmány” alátámasztja azon szakemberek állásfoglalását, akik ezen négylábúak segítségével végeznek állat-asszisztált terápiás foglalkozásokat.

VIII.1. A terápiás kutyákról

Fontos kiemelni, hogy a terápiás kutya nem azonos a segítő kutyával. A **segítő állatok** olyan állatok, melyeket egyedenként képeztek ki a fogyatékkal élő emberek segítésére, mint például a vakok vezetése, a süketek riasztása, a kerekesszékek húzása, a valamilyen rohamoktól szenvedő emberek riasztása és védelme, illetve egyéb speciális feladatok ellátása.²⁹ Ezzel

²⁶ Elérhető az interneten: <http://www.webbeteg.hu/cikkek/depresszio/4544/kisallattal-a-depresszio-ellen> (2011. szeptember 10.)

²⁷ Elérhető az interneten: http://www.lelkititkaink.hu/ember_allat_kapcsolat.html (2011. szeptember 11.)

²⁸ Konrad Lorenz: Ember és kutya (Cartafilus Kiadó, Budapest 2000.): 62.o.

²⁹ Fogyatékos Amerikaiak Törvénye (1990.) – (ADA - Americans with Disabilities Act)

szemben **terápiás kutya:** a gyógypedagógiai, pszichológiai, pszichiátriai, konduktív pedagógiai habilitációs, illetve rehabilitációs folyamatban alkalmazott kutya.³⁰

A Magyar Terápiás és Segítőkutyás Szövetsége (MATESZE) ennek megfelelően határozta meg és különítette el a terápiás kutyák, valamint a személyi segítő kutyák vizsgaszabályzatát. Így külön vizsgaszabályzatban került megfogalmazásra például a siketek és nagyothallók számára kiképzett jelző kutyák, a rohamszerűen jelentkező állapotokban szenvedők számára segítséget nyújtó kutyák, a mozgássérült-segítő kutyák vizsgaszabályzata. Ezen megkülönböztetésből is kitűnik a terápiás és a segítőkutyák elkülönítése. A tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási intézetében megvalósult aktív állat-asszisztált terápiás foglalkozásokon mind terápiás kutyák, valamint egy személyi segítő kutya is részt vett.

Kutatások és etológiai vizsgálatok eredményei alapján a kutyákat a következő „tulajdonságok” teszik alkalmassá a terápiás munkára. Ezek között nem lehet hierarchikus kapcsolatot felállítani, hiszen ezen tulajdonságok összessége biztosítja a terápiás munkára való alkalmasságot. Az állatterápiákban résztvevő kutyák elsődleges kritériumaként említhető a sikeres alkalmassági vizsga, valamint az egészségügyi és higiénés előírásoknak való megfelelés. A vizsgafeladatok között szerepel a temperamentum vizsgálat, mely során az összesen 12 feladat teljesítését a vizsgabizottság tagjai értékelik. A szabályzat második pontja rendelkezik az értékelés általános szempontjairól, mely között példaként említhető, hogy:

- ❖ a kutya szeret interakcióba lépni idegen emberekkel,
- ❖ a kutya a nagyon erős környezeti ingereket, zajokat, szagokat, testi kontaktust, hirtelen mozdulatokat is jól tűri,
- ❖ a kutya mindenkor és mindenféle körülmények között kiegyensúlyozott viselkedést mutat,
- ❖ a kutya soha nem mutat nyílt agressziót emberrel vagy más állattal szemben (Ha a kutya a vizsga bármely szakaszában támadást, szándékos harapást, csípést, vicsorgást mutat az a vizsgáról való kizárását eredményezi.)³¹

A kritériumokból kitűnik, hogy ezen kutyáknak megbízhatóan kell teljesíteniük az alapengedelmességi és fegyelmező feladatokat, ezen kívül előny, ha minél több „trükköt” tudnak. Amennyiben a kutyáknak más állatok jelenlétében kell dolgozniuk, ekkor sem terelődhet el a figyelmük. Fontos, hogy keressék az idegenek társaságát, kezdeményezzenek kapcsolatot velük, fogadják el és örüljenek az idegenektől kapott érintésnek, simogatásnak, ölelésnek, valamint teljesítsék az idegen által adott utasításokat. Az együttműködés miatt nagyon lényeges az is, hogy gazdájukkal kiemelkedően jó legyen a kapcsolatuk. Ezeket a kutyákat a fent említett tulajdonságaik miatt szokták ún. „omega” kutyáknak nevezni, tekintve, hogy minden más kutyát és embert maguk elé helyeznek, és feltétel nélkül engedelmessé válnak. Ennek megfelelően ezen kutyák természetüknél fogja békével tűrik az idegenek érintését, még akkor is, ha az óvatlan kéz fájdalmat okoz nekik. Az embernek egész életében szüksége van a simogatásra, az ölelgetésre, ezek a gesztusok serkentik az agyi endorfinoknak, a bonyolult szociális szabályozórendszerek meghatározó vegyületeinek a termelését. Az agyban felszabaduló endorfinoknak fontos szerepük van a jó közérzet kialakításában.³² Fontos említést tenni a kommunikációs képességről, hiszen a kutya nem csak a vezényszavakat tanulja meg, hanem képes a testbeszéd, illetve a nonverbális

³⁰ 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet (a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól).

³¹ MATESZE vizsgaszabályzata. Elérhető az interneten: <http://www.matesze.hu/web/vendeg/terapias-kutyak-vizsgaszabalyzata> (2011. szeptember 10.)

³² Csodakutya Alapítvány honlapja. Elérhető az interneten: <http://csodakutya.hu/kt01.htm>. (2011. október 20.)

kommunikáció felismerésére is. Következésképpen azon személyekkel is képesek kommunikálni, akik nem képesek a beszédprodukcióra.³³

IX. A hazai büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott állat-asszisztált terápiás foglalkozások alanyai

A kérdéskör kapcsán érdekességgént figyelhető meg, hogy az általam megkeresett Intézetek mindegyike **fiatalkorú** elítélteket vont be a programokba. Ennek indokaként említhető, hogy a fiatalkorú fogvatartottak az általános tapasztalatok alapján olyan súlyos hiányosságokkal rendelkeznek mind a szocializáció, mind a gondoskodási készség, és a bensőséges együttlét terén, melyek pótlása és fejlesztése elengedhetetlen követelmény. A fiatalkorúak személyiségében megmutatkozó sarkalatos problémák (pl: tolerancia hiánya) a büntetés-végrehajtás számára a csoportba helyezés pillanatában a fogvatartotti közösségben megoldandó feladatként jelentkeznek.³⁴

Ezen programok elősegítik személyiségük fejlődését, alkalmasak szellemi kondíciójuk megtartására, lehetőségek szerinti fejlesztésre, a társadalmi hasznosság tudatának kialakítására, valamint megerősítésére, így adott esetben segítséget nyújt az elítélt szabadulására történő felkészítésében, ezáltal a **reintegráció** megkönnyítésében.

Tekintve, hogy minél fiatalabb korban tesznek kísérletet ezek pótlására, annál nagyobb javulás és eredmény érhető el. Az állat-asszisztált terápiák aktív vagy passzív formájának felnőtt korú elítélteknél való alkalmazása Magyarországon meglehetősen „kiaknázatlan” területnek minősül, hiszen egészen más módon kell a felnőtt korú elítélteket a foglalkozásokba bevonni, lévén a fiatalkorúakhoz képest eltérő célkitűzésektől, fejleszteni kívánt készségektől.

A felnőtt- és fiatalkorú elkövetők összehasonlításában utóbbi esetében a kisállatokhoz való ragaszkodás sokkal előbb kialakul, a hozzájuk való kötődés erősebbnek várható, figyelembe véve azt a családi és szocializációs környezetet, ahonnan a fogvatartottak a büntetés-végrehajtási intézetekbe kerültek. Tapasztalatom a személyes börtönlátogatások során, hogy a fiatalkorúak sok esetben jóval bensőségesebb, mélyebb érzelmi kapcsolatot alakítanak/alakítottak ki az állatokkal, (az aktív terápiás foglalkozások esetében általánosnak mondható heti egyszeri találkozás ellenére) mint azon személyekkel, akikkel nap mint nap kapcsolatba kerültek.

A terápia a fogvatartotti csoportok kezelésében több megközelítésben alkalmazható. A gondoskodás, együttélési készségek rendkívül jól működő rendszerként tanulmányozható a javítóintézetekben kialakított gyakorlat alapján. (pl.: Debreceni Javítóintézet)³⁵

Az aktív állat-asszisztált terápiás foglalkozások során személyiségfejlesztés és agressziókezelés „rejtetten” valósulnak meg a fiatalkorúaknál, hiszen a képzés ideje alatt az elítéltek különféle játékos feladatok teljesítése közben fejlesztik mentális és fizikai érzékeiket.

További jótékony hatásként említhető az empátias készség, megértő képesség fejlődése, a sikerélmény elérése –ennek kapcsán az értékesség érzése, nem utolsósorban a csoporthoz, tehát a valahová, a valakikhez való tartozás megtapasztalása. Ezen képességek fejlődése

³³ kutya.hu (A Kutyával az Emberért Alapítvány) Elérhető az interneten: <http://kutya.hu/Cikk.aspx?id=4360> (2011.szeptember 22.)

³⁴ Szitka Szabolcs: Új lehetőségek felkutatása a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítésében. (Börtönügyi Szemle 2008.3. szám)

³⁵ Szitka Szabolcs: Új lehetőségek felkutatása a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítésében. (Börtönügyi Szemle 2008.3. szám)

elengedhetetlen egy mintát nélkülöző kialakulatlan személyiség számára, mely segítségével megelőzhető a későbbi bűnismétlés, azáltal hogy a fiatalok számára olyan „érzelmi” kinyilatkoztatási lehetőségek ismertethetők meg (a korábban említett valakihez való kötődés, szeretet...stb.), melyeket az esetek számottevő részében, az egyéni sorsokat tanulmányozva nem volt alkalmuk személyesen átélni. Pszichológiai vizsgálatok eredményeképp ezen érzések az egyén saját maga általi megtapasztalása olyan személyiségváltozást idézhet elő, mely komoly kihatással bírhat a körülötte lévő világ megítéléséről. E felismerést kívánják a büntetés-végrehajtási intézetek az állatok közreműködésével közvetetten kialakítani, mely pozitív változást eredményezhet mind a reintegráció, mind a szabadságvesztés ideje alatt az intézetekben az elítéltek magatartása tekintetében.

X. Állat-asszisztált terápiák a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben

A kutyás programok számos változata alakult ki, azonban az egyik legismertebb formája, mikor az elítéltek menhelyi kutyákat képeznek ki, engedelmességre tanítják őket, hogy ezáltal segítsék elő az örökbe adhatóvá tételük. Egy másik programváltozatban a fogvatartottak a kutyák korai szocializációjáról gondoskodnak, vagy segítő kutyák alapkiképzését végzik, melyek a későbbiekben az arra rászoruló személyekhez kerülnek.³⁶

Szakirodalom hiányában a személyes látogatásom során tapasztaltak, az általam felkeresett büntetés-végrehajtási intézetekben megvalósult állat-asszisztált terápiás foglalkozások az intézetek felkeresésének sorrendjében kerülnek bemutatásra.

X.1. A szirmabesenyői Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézet

A szirmabesenyői Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetével történő előzetes egyeztetést, és a szükséges igazolások beszerzését követően 2011. május 03-án személyes beszélgetés során kaptam a programba mélyebb betekintést. Tekintve, hogy mind a megkeresésem, mind a látogatás ideje alatt nem zajlott az intézetben a „Cella-kutya” program, így nem tudta az Intézmény biztosítani számomra, hogy a foglalkozásokon történő személyes részvétel során ismerkedjek meg közelebbről a kutyás foglalkozásokkal.

Az Intézetben 2008-tól alkalmazzák az állatok aktív és passzív szerepvállalásával megvalósuló programokat.

Az első állat-asszisztált kezelési szakasz 2008. február 21-én kettős céllal indult. A személyi állományt figyelembe véve kiemelt fontosságúnak tartották a stresszoldást, illetve hogy a kiégés megelőzése érdekében rendszeres terápiát szervezzenek a fiatalok számára, vagyis biztosítsák a rendszeres foglalkoztatást.³⁷

A célcsoportot elsősorban a deviáns mintákat követő, rendkívül súlyos szocializációs problémákkal küzdő, kiemelten agresszív magatartást tanúsító, a szokásos pedagógia módszerekkel kezelhetetlen, valamint az áldozat (victim) típusú fogvatartotti állomány jelentette.³⁸ Általános következtetésként vonható le, hogy a büntetés végrehajtási intézetekben az állat-asszisztált terápiás foglalkozások valamely formájában azon elítéltek kaptak lehetőséget a részvételre, akik az elkövetett bűncselekmény súlyosságából adódóan hosszabb időt töltenek a zárt, ingerszegény környezetben.

³⁶ Szabó Réka: Fiatalok fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2. 2.3. Állatok a büntetés-végrehajtási intézetekben, 11.o.)

³⁷ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalok fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (53.o.)

³⁸ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalok fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (53.o.)

Az Intézet kiemelten fontosnak tartotta, hogy e speciális nevelési igényű fiatakorúaknak a csoport beindításáig is biztosítsa az agressziókezelő és személyiségfejlesztő foglalkozásokat. A terápia kísérleti jellegére tekintettel az Intézet fontosnak tartotta, hogy a programok körültekintően, dokumentált módon kerüljenek megszervezésre és értékelésre. Ennek értelmében a foglalkozásokat követően a nevelési szakterület munkatársai értékelték a csoportjukba tartozó fogvatartottak magatartásában megmutatkozó jegyeket, változásokat. A kéthetente két órában tartott foglalkozások közötti időszakban a fogvatartottak rajzokat készítettek az aktuális érzelmeikről, gondolataikról, és világnézetükről melyeket szakemberek elemeztek és értékelték ki, ezzel is követve a foglalkozásokba bevont elítéltek fejlődését, esetleges érzelmi változásait.

X.1.1. Gondozás-alapú állat-asszisztált terápia - „Élővilág-szoba”

2008-ban az ÁNTSZ megyei szervezetével történt egyeztetése alapján létesítettek a szirmabesenyői Fiatakorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében egy úgynevezett „Élővilág-szobát”, amely tulajdonképpen a passzív állat-asszisztált terápia megvalósulásának biztosít helyszínt. Levinson terápiás eredményeiből kiindulva az elmúlt évtizedekben egyre több vizsgálat hívta fel a figyelmet arra, hogy az állatokkal való foglalkozás, gondozásuk, a velük történő érintkezés csökkenti a feszültséget, félelmet és enyhíti a szorongásos tüneteket, mindemellett az állatok jelenléte kiváló hangulatjavító hatásokkal bír. Ezen jótékony hatásokat kívánták kihasználni az „Élővilág szoba” kialakításával, melyben 2 hullámos papagáj, 1 törpehörcsög, 2 tengerimalac, 10 kisméretű akvárium díszhal, 4 perui mókus kapott helyet. Az állatok megfelelő életkörülményeinek biztosítása érdekében az állatállományt a fogvatartotti közösségi helységtől egy különálló, elzárt helységbe telepítették, ahol az állatok gondozására, kezelésére vonatkozóan belső szabályozást alakítottak ki. Az „Élővilág-szoba” vált a gondoskodás-alapú terápia színterévé, amelynek a kialakítása során törekedtek arra, hogy az ott helyet kapó állatok elhelyezése egy, a büntetés végrehajtási intézetre jellemző jegyeket nélkülöző, a természetes élőhelyet modellező környezetben történjen. Tudományosan bizonyítható, hogy a kisállatok jó hatással vannak az emberekre kortól és a körülményektől függetlenül.

X.1.2. A „Cellakutya” program

2009 novemberében az Intézetben működő állat-asszisztált terápiák kibővítésének új lehetőségével és a korábbi eredményeknek köszönhetően a Miskolci Állatsegítő Alapítvány és az alapítvány mellett tevékenykedő önkéntes kiképzők³⁹(ARM – Miskolci Állatvédelmi és Kutyasport) közreműködésével vette kezdetét az ún., két egymástól jól elkülöníthető fázisban megtervezett **„Cellakutya” program**.⁴⁰

A „Cellakutya program 1” során 5, különféle szempontok alapján kiválasztott menhelyi kutya került alapengedelmességi kiképzésre 5 fiatakorú fogvatartott közreműködésével. A foglalkozások során a kutyák kiképzésében megnyilvánuló jóvátételi tevékenység mellett a program hozzájárult az elítéltek szociális, kommunikációs képességeinek fejlődéséhez. A program célja az is, hogy az így kiképzett, az alap engedelmességi szintet elérő kutyák számára könnyebben találjanak örökbefogadó családot. A program nem a terápiás kutyakiképzést célozta meg, hanem azt, hogy a menhelyen élő kutyák „jól nevelt társaként”

³⁹ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatakorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (55.o.)

⁴⁰ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatakorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (53.o.)

hamarabb kerüljenek szerető családi környezetbe. A program célja, hogy a programba bevont elítéltekben a kutyákkal való foglalkozás révén olyan alapvető képességek fejlesztését, illetve kifejtését segítsék elő, melyek segítik a normakövető társadalmi életbe történő beilleszkedést.⁴¹ Érdekességként említhető, hogy a célzatosan menhelyei kutyákra építő program során már az első foglalkozások alkalmával megtörtént az elítéltek részéről a párhuzam vonása a saját, és a kidobott, gazdátlan, otthon és szeret nélkül felnövő kutyák sorsa között. Nagy előrelépést jelentett a program során ezen felismerés elítéltek általi megfogalmazása. A kutyák örökbe adásával elérni rendelt cél volt tehát a fiatalkorú fogvatartotti állomány meggyőzése arról, hogy van reális esély a társadalomba történő visszatérésre.

A programba bevont kutyák kiválasztása a menhely munkatársai és kiképzők feladata volt, mely során kiemelt szempont volt az állat nyugodt természete, valamint a megfelelő egészségi, fizikai állapot. Azonnal kizáró oknak minősült, ha az állat az agresszivitás minimális jelét mutatta. A kiválasztott kutyák a menhelyen nyertek elhelyezést, az intézetbe a heti rendszerességgel tartott foglalkozások alkalmával szállították át őket.⁴² Az Intézet általi elvárásaként lett megfogalmazva a kutyák kiválasztása során, hogy egyetlen, a büntetés-végrehajtásnál alkalmazott fajtához tartozó állatot sem vonhatnak be a programba. Egyeztetések és szűrések eredményeként főként közepes – és kistermetű fajtajegyeket nélkülöző, keverék kutyák kerültek kiválasztásra.

Az első foglalkozás alkalmával a kezdeti feladatok között szerepelt a kapcsolatteremtés, a bizalom és az elfogadás kialakítása, melyet komoly kiképzőmunka követett. A foglalkozások alkalmával a kiképzők azon felül, hogy törekedtek megismertetni milyen az ember és állat közötti erőszakmentes közeg, tudatosan olyan vezényszavak alkalmazását és tanítását vették célba, melyeknek kiemelt jelentőségű személyiségformáló hatás tulajdonítható. A foglalkozások alkalmával elsődleges elvként érvényesült a fegyelem, mely elősegítette a türelem, az elfogadás megismertetését.⁴³ A foglalkozások előre haladtával egyre szorosabb kötődés alakult ki a kutyák és az elítéltek között, mely hozzájárult a mélyebb és őszintébb érzelm nyilvánítások külvilág felé kommunikálásához. Ezen megnyilvánulások nem csupán az elítéltek és kutyák közötti kinyilvánítás során kaptak jelentőséget, hanem azon esetekben is, mikor az időjárási viszonytárságok következtében elmaradó foglalkozások tényének elfogadtatása során a fogvatartottak csalódottsága heves indulati reakcióban jelentkezett.

A foglalkozások során nem volt agresszió és erőszak tapasztalható sem a kutyákkal, sem a fogvatartott társakkal szemben. A kutyák jelenléte egyértelműen oldotta a foglalkozásokon időnként jelentkező feszültséget. A foglalkozások előre haladtával egyre inkább kialakult az elítéltek közötti versenyszellem, háttérbe szorultak az egyéni érdekeket előtérbe helyező megnyilvánulások, mely hozzájárult a csoport közösséggé kovácsolódásához. A foglalkozások során jelentkező feladatokat valamennyi fogvatartott sikeresen teljesítette. A kiképzési teendőkön túl olyan állattartási ismeretekkel gazdagodtak, melyeket a civil életben is hasznosítani tudnak.

⁴¹Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalkorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (55.o.)

⁴² Sitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalkorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (55.o.)

⁴³ Sitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalkorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (56.o.)

A „Cellakutya program 2” előkészítése még tervezési fázisban van, mely során kiemelt jelentőséggel bír a „Cellakutya 1” program tanulságainak levonása, a tapasztalatok rögzítése.⁴⁴

Az Intézetben az állat-asszisztált programok mind aktív, mind passzív vonatkozásban eredményesnek minősíthetők⁴⁵, ebből kifolyólag az Intézet indokoltnak tartja újabb foglalkozások indítását, mely során a korábbi foglalkozásokból levont tapasztalatok segítségével lehetőség kínálkozik a programok esetleges továbbfejlesztésére.

A szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete fontosnak tartja az effajta programok intézetek zárt falai közé történő „bevitelét”, hiszen a fiatalok fogvatartottak az állatokkal szemben a közösségben felvett szerepeikből kilépve nyilvánulnak meg. Ezen felismerés jelentőségét adja, hogy a kapcsolat a találkozások során mind a két fél részéről szinte együttműködésben válik megvalósíthatóvá, mely során az elítéltek olyan viselkedésformákat és érzelmi kinyilvánításra vonatkozó ismereteket sajátíthatnak el, melyek elősegítik a társadalomba történő visszailleszkedést. A Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében az intézet átadásától kezdődően folyamatosan törekedtek arra, hogy a fogvatartottak személyiségformálása érdekében kifejtett munka egy hosszú távú kezelési stratégia mentén valósuljon meg. A stratégia kialakítása során az az elképzelés vezérelte az Intézet személyi állományát, hogy a fiatalok fogvatartotti állományra jellemző életkori sajátosságokat, problémákat figyelembe véve alakítsanak ki programokat.

A büntetés-végrehajtás nevelési feladatainak ellátása során a legnagyobb problémát az **agresszió** jelenti. Az agresszió témakörét azonban legalább két szempontból érdemes megközelíteni: egyrészt az áldozattá válás szempontjaiból, hiszen az alacsony szociális pozíciójú fogvatartottak viktimológiailag veszélyeztetettebbek. Másrészről fontos megemlíteni, hogy az agresszió öndestrukció formájában is testet ölthet, ami szélsőséges formájában, esetleg depresszióval társulva öngyilkossághoz is vezethet.

Az Intézetben a Cellakutya program beindulásának időpontjában két speciális csoport működött. A foglalkozásokon való részvétel a már korábban kialakított gyógyító-nevelő csoport tagjai kerültek kiválasztásra. A fogvatartottak személyiségében végbemenő változásokat az intézet pszichológusa vizsgálta és dokumentálta. Magatartásbeli és környezeti tényezők szempontjából meghatározó: az elkövetett bűncselekmény minőségi jellemzője, fogvatartás alatti bűnismétlés, ítélet tartama. Pszichológiai tényezők tekintetében: alacsony intellektus, családi terheltség és kötődési zavarok, pszichiátriai kórelőzmény, emellett szorongási szint, személyiségjegyek (pl: antiszociális személyiségfejlődés).⁴⁶

A program-tervezet értelmében a foglalkozásban résztvevő fogvatartottak száma 5 fő, akik heti 2 alkalommal 2 óra hivatali időben vettek részt a programban, jó idő esetén körbekerített salakos sétaudvaron, rossz idő esetén pedig az alaksorban található tornateremben. A foglalkozásokon kötelezően részt vett a foglalkozást vezető okleveles kutyakiképző, a fogvatartottak felügyeletét ellátó felügyelő, valamint egészségügyi munkatárs (a kiképzés előtt a fogvatartottaknak kötelező orvosi vizsgálaton vettek részt).⁴⁷

A Cellakutya program célja Szirmabesenyőben, mely általánosan a más Intézetekben végrehajtott programokra is érvényes:

⁴⁴ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalok fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (57.o.)

⁴⁵ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalok fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (57.o.)

⁴⁶ Tervezet a cella-kutya program módszertani útmutatójának kidolgozásához. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei büntetés-végrehajtási intézet)

⁴⁷ Szitka Szabolcs: Műhelymódszerek a fiatalok fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok. Börtönügyi Szemle 2010/2. (55.o.)

Társadalmi cél:

- Jóvátétel a kutyák kiképzése és örökbeadhatóságának előkészítése által,
- a fogvatartottak társadalomba történő visszailleszkedésének elősegítése.

Nevelési cél:

- Intézeti szinten:
 - A fegyelmi helyzet javítása, egymás sérelmére lekötött bűncselekmények számának csökkenése.
- Az egyes fogvatartottak tekintetében:
 - A társas kapcsolatok kialakításának elősegítése és azok minőségbeli javulása.
 - Beilleszkedés elősegítése, az alkalmazkodás színvonalának pozitív irányú változása.
 - A fogvatartottak önértékelésének fenntartása, javítása.⁴⁸

A Fiatalokorúak Regionális Büntetés-végrehajtás Intézetében e célból tett látogatásom során bepillantás nyertem a Cellakutya program módszertani útmutatójába melyben olvasható, hogy azon fogvatartottak kerültek kiválasztásra a programban való részvételre, akik az alábbi területeken hathatósabb beavatkozást igényelnek, vagyis a legnagyobb elmaradást mutatják: a társas kapcsolatok, önértékelés, alkalmazkodás, motiváció és aktivitás terén. A célszemélyeket szegényes és/vagy rendszertelen kapcsolattartás jellemzi, szinte minden egyes családtagjaival. A fogvatartottak a foglalkozáshoz tevékenységük céljának tudatában csatlakoztak. Részvételüket az önkéntességre alapozták, ám fontos nevelői feladatként jelentkezett, hogy a fogvatartotti közösség megszólítani kívánt célcsoportját jelentkezésre motiválják.

A tervezet részletesen szól az ún. „biztonsági kritériumokról”, amely tartalmazza a helyszín biztosítását, a kiképzésnél használt eszközök meghatározását. Érdekes módon nem a résztvevő fogvatartottakat, sokkal inkább a programba bevonni kívánt állatokat, jelen esetben a kutyákat érinti. (higiéniai, egészségügyi szempontok)

A beléptetés során elsődlegesen érvényesítendő érdek a büntetés-végrehajtási intézet rendjének, biztonságának megőrzése. Az Intézetbe bevitt menhelyi állatok valamennyi foglalkozás előtt megfelelő, dokumentált állatorvosi vizsgálata szükséges a fertőzések elkerülése érdekében.⁴⁹ A kiképzésnél használt eszközöket illetően szigorúan jelentkező követelmény, hogy azok közvetlen támadás, testi sérülés okozására ne legyenek alkalmasak. Az Intézetbe bevitt felszereléseket a beléptetés során listán szükséges rögzíteni, amely lista ellenőrzése a kutyák távozásakor megakadályozhatja e tárgyak elkallódását, illetéktelen felhasználást.

Fontos megemlíteni, hogy valamennyi alkalmat követően a nevelési szakterület munkatársai értékelték a csoportjukba tartozó fogvatartottak magatartásában megmutatkozó jegyeket. A foglalkozások közötti időszakban a fogvatartottak rajzokat készítettek aktuális gondolataikat papírra vetve, amelyeket szakemberek értékelték ki.⁵⁰ A segítségemre lévő Intézeti munkatársak elmondása alapján a terápia ezen része a fogvatartottak kevésbé kedvelt időszaka volt, amit nem létező rajztudásuknak tudtak be, ami a pszichológiai vélemény elkészítése során irreleváns, hiszen a szakértők rajztudás hiányában is elemzésre alkalmasnak

⁴⁸ Tervezet a cella-kutya program módszertani útmutatójának kidolgozásához. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei büntetés-végrehajtási intézet), II.1.2.

⁴⁹ Tervezet a cella-kutya program módszertani útmutatójának kidolgozásához. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei büntetés-végrehajtási intézet).

⁵⁰ Tervezet a cella-kutya program módszertani útmutatójának kidolgozásához. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei büntetés-végrehajtási intézet)

ítélik az elkészült rajzokat (pl.: milyen erősen nyomja a ceruzát a papírra, mit hova helyez a lapon stb...)

A szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete eredményesen zárta a „Cella-kutya” programot, ezért törekszik a következő foglalkozások beindításához szükséges feltételek megteremtésére. A passzív állat-asszisztált terápiás program („Élővilág” szoba) a mindennapi élet meghatározó elemeként van jelen, mely jótékony hatásait „kihasználva” igyekszik az Intézet a bv-ben kínálkozó szabadidő eltöltésére irányuló lehetőségek színesítésére, ezáltal hozzájárulva ahhoz, hogy a fiatalkorú fogvatartottak konstruktív módon töltsék el szabadidejüket.

X.2. A tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete

A tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetben zajló állat-asszisztált terápiás foglalkozások szervezőjével, Szabó Réka mentálhigiénikussal 2011. nyár elején vettem fel e-mailen keresztül a kapcsolatot, aki a program akkori megvalósulását és aktualitását figyelembe véve lehetőséget biztosított számomra meghatározott számú foglalkozáson való részvételre. A szükséges engedélyek beszerzését követően 3 terápiás foglalkozáson (2011. július 1, 2011. július 15, 2011. augusztus 26.) és a foglalkozásokat záró fókuszcsoporthoz interjún ismerkedhettem meg közelebbről az intézetben zajló állat-asszisztált foglalkozásokkal és ehhez kapcsolódóan a programba bevont fiatalkorú elítéltek programról alkotott véleményével.

A teljes program összesen 10 alkalomból állt, melyek 5 hónapos időintervallumban kététhetente, pénteki napokon kerültek megrendezésre. A résztvevőket a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének pszichológia-csoportja választotta ki, mely során a kritériumok között említhető:

- ❖ a megfelelő motiváció, részvételi szándék: állatok szeretete, állatokhoz való pozitív viszonyulás, alapvető empátiás készségek megléte,
- ❖ aktivitás, közösségi magatartás,
- ❖ szabadulás ideje (lehetőleg ne szabaduljon a program zárása előtt),
- ❖ nagykorúvá válás ideje (ne legyen nagykorú a program zárása előtt),
- ❖ súlyos mértékben mentálisan retardált személyek kizárása,
- ❖ büntársi csoportok, haragosok kizárása.⁵¹

A programba bevont elítéltekre jellemző a fluktuáció (ingadozás), ami miatt nem biztosítható ugyanazoknak a személyeknek a részvétele minden egyes alkalommal – pl. szállítás, vagy szabadulás miatt. A program mellékletként a Szabó Réka által készített – a legtöbb foglalkozáson részvevő fogvatartott - vonatkozásában kiértékelt személyiségtesztek eredménye került csatolásra.

A kutatásban résztvevők 16-20 év közöttiek, így átlagéletkoruk 18,8 év. Iskolai végzettségük 6-11 osztályig terjed. Családi körülményeikről általánosságban elmondható, hogy a kiválasztott fiatalkorú fogvatartottak csonka családban, nevelőszülőknél, vagy diszfunkcionális családban élnek. A fogvatartásban eltöltött idő tekintetében 1 évtől 3 évig terjedő az időintervallum, átlagosan 1 év 11 hónapot töltöttek már el fogvatartásban, valamint mind első bűncselekményesek.⁵²

A terápia során kiemelt szerepet kapott a foglalkozások dokumentálása. Ennek megfelelően került sor fényképek készítésére, valamint a személyiség kérdőívek kitöltésére,

⁵¹ Szabó Réka Fiatalkorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története, 24.o.)

⁵² Szabó Réka Fiatalkorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története, 25.o.)

melyek az elítéltek pillanatnyi szorongás, düh és kíváncsiság, mint helyzeti viselkedést meghatározó aktuális állapotot írják le.

Nyáron a meleg miatt a kutyákra való tekintettel a foglalkozások délelőtt kerültek megrendezésre, melyek körülbelül 90 perces időtartamúak voltak. A helyszín a tőköli Fiatakorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének tornaterme.

Az első foglalkozáson személyesen 2011. július 1-jén vettem részt. A résztvevő elítéltek száma ekkor: 6 fő. Tekintve, hogy jelenlétem – figyelembe véve az Intézet által előírt ruházatot és magatartást - nem volt megszokott a fiatalok számára, ezért a kevésbé feszélyezett hangulat miatt a foglalkozás bemutatkozással vette kezdetét. Minden foglalkozás elején az elítéltek lelkesedése volt megfigyelhető a kutyák jelenléte miatt.

Feladatok a 2011. július 1-jén tartott foglalkozáson:

1. feladat: a kutyák nevének kitalálása, mely kiváló hangulatoldó feladatnak bizonyult.
2. feladat: „*vakhernyó*”. A játékos feladat rejtetten egyfajta bizalom játék az elítéltek között. A résztvevők egymás vállát megfogva, becsukott szemmel egymás mögé állnak. A sor elején álló fogvatartott szeme nyitva, pórázon fogja az egyik – általuk kiválasztott- kutyát. A feladat lényege, hogy az első ember irányítja előre meg nem határozott útvonalon a csoport többi tagját, miközben a mellette haladó kutya vezetése is az ő feladata. A játék nehezíthető azáltal, hogy a sor végén álló fogvatartott is (csukott szemmel) vezeti a kutyát.
3. feladat: „*hajgumi keresés*”. Egy hajgumit rejtünk el a kutya testén. A kliens szemét bekötjük egy kendővel. A kliensnek meg kell találni a kutyán a hajgumit és megnevezni, hogy honnan vette le azt.
A feladat teljesítését követően érdekes volt megfigyelni az elítéltek reakcióját, sokan megsimogatták a kutyákat.
4. feladat: „*ültetés tanítása*”,
5. feladat: *játékos „levezető”* – labdázás a kutyákkal,
6. feladat: *Búcsúzás*: Mindenki odahívja magához a kutyákat, leülteti és elmeséli nekik, hogyan érezték magukat, majd a végén jutalomfalatokat adnak nekik.⁵³

A feladatok teljesítése során kiemelt jelentőséggel bírt, hogy a fogvatartottak hogyan viszonyultak a kutyákhoz, adott esetben hogyan érintették meg őket. A foglalkozásokon az alapítvány vezetői hangsúlyozottan foglalkoztak az állattartás, az állatok, mint élőlények (érző lények) vonatkozásában felmerült kérdésekkel. A foglalkozás végén került sor a kérdőívek kitöltésére.

Ezen kívül a 10 alkalmat magában foglaló foglalkozásokon jelentkező feladatok között említhető a „*Szemkontaktus feladat*”: a kutya és az elítélt egymás szemébe néznek legalább 10-15 másodpercig. Mindig a fogvatartott dönti el, hogy hol van a feladat vége.⁵⁴

A „*szoborcsoport*” feladat kiváló memóriajavító játék. Ezen kívül számos olyan feladat teljesítésére került sor, amelyek hozzájárulnak az önbizalom növeléséhez és szorongáscsökkentő hatással bír. A foglalkozásokon megfigyelhető volt, hogy az elítéltek mindig keresték a kutyák társaságát. Az alapítvány általában 3-4 kutyával dolgozott a foglalkozásokon, és ritkán fordult elő, hogy egy-egy feladat teljesítéséhez több kutya volt szükséges. Amíg valamelyik elítélt egy kutyával hajtotta végre a kiadott feladatot a többi elítélt magához hívta a feladatba be nem vont kutyákat, és simogatták őket.

A záró foglalkozáson érdekességként volt megfigyelhető az elítéltek reakciója a kutyáktól való búcsúzás kapcsán. Amikor a foglalkozás elején a SANSZ Alapítvány vezetője

⁵³ Szabó Réka Fiatakorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története): 53.o.

⁵⁴ Szabó Réka Fiatakorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.2 Az állat-asszisztált terápia története): 53.o.

megemlítette, hogy utoljára találkoznak egymással, több elítélt magatartásbeli reakcióján érezhető volt zavartság és feszültség, többen tétlenül tekingettek körbe a fogvatartott társaikra, volt aki lesütötte a fejét. Mindez a kutyáktól való búcsúzás során öltött igazán testet. Több fogvatartott könnyeivel küzdött, ami a foglalkozásokat felügyelő fegyőröket is meglepte. Az elítéltek a foglalkozások szervezőitől és aktív közreműködőitől való búcsúzásképpen egy személy részére személyre szóló levéllel búcsúztak. A foglalkozásokba bevont elítéltek az általuk kiválasztott kutyával készíthettek egy fotót, amit később megkaptak.

Az egyik elítélt szabadulását figyelembe véve a program zárását jelentő **fókuszcsoporthoz tartozó interjú** 2011. augusztus 31-én került „megrendezésre”. A fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat egy interjútechnika, mely több személy interaktív kommunikációját foglalja magában. A résztvevők között különleges szereppel bír maga a kutató, fókuszcsoporthoz tartozó szakzsargonban: a moderátor, az a személy, aki a beszélgetést vezeti (moderálja).⁵⁵ A személyes beszélgetések során a fiatalok elítéltek őszintén és részletesen beszámoltak a program során szerzett tapasztalataikról, a Szabó Réka (mentálhigiénikus) által feltett kérdések megválaszolása közben kialakult beszélgetés során lehetőségük nyílt az őket ezen témakör kapcsán foglalkoztató kérdések megbeszélésére. Az elítéltek a foglalkozások alatt is keresték a társaságot, tanulmányaikról és a programról érdeklődtek, de mélyebb beszélgetésre a fókuszcsoporthoz tartozó interjú biztosított lehetőséget. A programba bevont fogvatartottak elmondása alapján pozitív élménnyel gazdagodtak, beszámolóik egyértelműen igazolják a dolgozatuk első részében bemutatott hatásokat, melyeket az állatok „váltanak” ki az emberekből. Nyilatkozataik alapján pozitív élményekkel gazdagodtak a foglalkozásokon, úgy érezték, mintha nem is büntetés-végrehajtási intézetben lennének, felszabadultak voltak és gondolataik elterelődtek a mindennapi problémákról. Volt olyan elítélt aki megjegyezte, hogy a foglalkozásokon szeretetet kapott, és nem csak az állatoktól, hanem az emberektől is.

Az interjúban a fiatalok többször rákérdeztek, hogy lesz-e folytatása a programnak, és hogyan lehet rá jelentkezni. Érdekes volt tapasztalni a beszélgetés során a reakciókat azon esetekben, mikor állatok bántalmazása került szóba. A fogvatartottak egyértelműen elítélendő cselekedetnek minősítették és szemmel láthatóan őszinte felháborodásuknak adtak tanúbizonyságot a témával kapcsolatban. Sokkal inkább elvetendőnek tartják az állatok bántalmazását, mint embertársaikét.

A fegyőrök is pozitív változást tapasztaltak az elítéltek viselkedésén a program ideje alatt, hiszen komoly visszatartó erőt jelentett a foglalkozásokon való részvétel megvonása a kirívó, agresszív magatartás tanúsítása esetén. A körletlátogatás alkalmával azon elítéltek, akiket nem választottak be a programba szintén érdeklődőek voltak a társaságunkhoz tartozó kutyák iránt.

X.2.1. SANSZ Alapítványról (Segít a négylábúak szeretete Közhasznú Alapítvány)

A „sansz” kifejezést, akár az idegen szavak szótárában, akár a szinonima szótárban keresve a következő kifejezések olvashatók: lehetőség, esély. Akár véletlen egybeesésről, akár célzatos nyelvjáratról van szó, mindenképp sokatmondó az alapítvány elnevezése.

A „SANSZ” Alapítványt 2006 novemberében 4 fő alapította, azóta is aktívan közreműködik Bujdosóné Ármós Ibolya elnök vezetésével állatterápiás foglalkozások lebonyolításában, segítőkutyák kiképzésében, ezen kívül tervei között szerepel, hogy Magyarországon az állatterapeuta képzés beindításában aktívan közreműködik.⁵⁶

Nevükhöz fűződik a tököli Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében zajlott állat-asszisztált foglalkozások lebonyolítása, mely során hasznosították a korábbi tapasztalataikból

⁵⁵ Elérhető az interneten: <http://www.tettconsult.eu/books/TelkutHTM/konyvpdf/4fokusz.pdf> (2011. október 29.)

⁵⁶ SANSZ Alapítvány. Elérhető az interneten: <http://www.sanszalapitvany.hu> (2011. szeptember 10.)

származó ismereteiket. Annak ellenére, hogy az alapítvány munkatársai ezt megelőzően nem dolgoztak büntetés-végrehajtási intézetben, a foglalkozások lebonyolítása eredményessége nem vonható kétségbe.

A tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézet a 10 alkalomból álló állat-asszisztált terápiás foglalkozást pozitív eredménnyel zárta, hiszen az elítéltek már a következő program indulásáról érdeklődnek. Volt olyan fogvatartott, aki a kutyákkal való foglalkozás hatására komoly érdeklődést mutatott a kutyakiképző szakma iránt, és ehhez való tehetségét és rátermettségét ezen foglalkozások hozták felszínre.

A program jótékony hatásait támasztja alá a dolgozat mellékleteként bemutatott, a legtöbb foglalkozáson jelen lévő fogvatartotttól készített személyiségi teszt kiértékelése.

A program során a perifériás társadalmi közegből büntetés-végrehajtási intézetbe kerülő fiatalok olyan készségeket sajátítottak el, amelyek már a program ideje alatt segítséget nyújtott számukra a mindennapok során felmerülő konfliktusok megoldásában. (pl.: empátias készség fejlődése)

A program teljes mértékű támogatottságban részesült az Intézet részéről, ezért bízunk abban, és igyekszik az ehhez szükséges feltételeket megteremteni, hogy hamarosan újból együtt dolgozhasson a SANSZ Alapítvány kutyacsapatával.

X.3. Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – Kecskemét

X.3.1. „Terápiás kutyakiképzés”

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézettel 2011. szeptember 2-án vettem fel e-mail keresztül a kapcsolatot. Az Intézetbe való belépéshez, így a személyes találkozás megvalósulásához szükséges feltételek közlése Gaál Béla sajtóreferens által 2011. szeptember 9-én érkezett válaszlevelében kerültek megfogalmazásra. Az Intézet tudományos munkában való közreműködését, nyitottságát tükrözi, hogy pusztán az adminisztrációhoz szükséges igazolásra volt szükségem, mely a TDK dolgozat megírásához nélkülözhetetlen információgyűjtést biztosító személyes találkozást támasztja alá. Az engedély megérkezését többszöri egyeztetés követett, mely során sikerült a látogatás konkrét időpontját meghatározni. Az intézet 2011. szeptember 20-án, a reggel 10 órakeri fogadást tudta számomra biztosítani.

A foglalkozások szervezőjével való beszélgetés során sikerült kiegészítenem azon információkat, melyeket az interneten kutatva, különböző, az állatterápiával foglalkozó oldalakon található cikkekben olvastam. Az Intézet figyelemre méltó tevékenységet folytat a letöltendő szabadságvesztésre ítélt elkövetők szabadidejének megszervezésével kapcsolatban, hiszen a létesítményben a fogvatartottak részt vehetnek például bejáró civilek által tartott kézműves foglalkozásokon, pl.: Gaál Béla (sajtóreferens) által szabadidejében tartott zenefoglalkozásokon, ahol alapvető zenei ismeretekkel ismerkedhetnek meg.

Az Intézet saját veteményeskerttel rendelkezik, ahol az elítéltek olyan kertgondozási alapismereteket sajátíthatnak el, melyek a szabadulás után a társadalomba történő beilleszkedésüket segíti elő. A „családóra” keretén belül az érdeklődők alapvető önismereti, egészségügyi - biológiai ismeretek birtokába juthatnak. A kötetlen beszélgetések alkalmával a saját átélt események, élmények és tapasztalatok többieknek való elmesélésével a fogvatartottak különféle pszichés problémái is megoldásra kerülnek.

Az Intézetek számára a szabadidő eltöltésére vonatkozó lehetőségek kérdése során kiemelt fontosságú elvként jelentkezik „összekötni a kellemezt a hasznossal”, hiszen a büntetés-végrehajtási intézetek számára is kifizetődő olyan programok és foglalkozások szervezése, illetve az intézetek napirendjébe iktatása, melyek elősegítik az elítéltek reintegrációját, valamint segítséget nyújtanak az intézetek mindennapjai során kialakuló

konfliktusok kezelését illetően. A csoportos foglalkozások kizökkentik a fogvatartottakat az ingerszegény és depresszív környezetből, valamint csökkentik a szorongást.

Az állat-asszisztált terápiás program a Fiataikorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete és a Cerberos kutyaiskola között kötött együttműködési megállapodással vette kezdetét, mely rögzítette a kutyák Intézetbe történő bevitelét. A program jellegében megegyezik a szirmabesenyői „Cellakutya” programmal, vagyis a cél örökbefogadásra váró kutyák alapengedelmességi kiképzésével összekötött szocializációja az elítéltek közreműködésével, szakemberek irányítása alatt.

Az örökbefogadásra váró kutyák a kecskeméti Menhely az Állatokért Alapítvány állományából kerültek kiválasztásra, a képzéseket pedig a kecskeméti Cerberos Kutyaiskola kiképzői vezették le minden alkalommal a börtön területén található elkerített területen.⁵⁷

A program 2010. július.1-én indult, melyben 6, a túljelentkezésnek köszönhetően az intézet által kiválasztott fogvatartott, és 6 menhelyi kutya vett részt. Az elítéltek a program indulása előtt általános tájékoztatáson kaptak felvilágosítást a program részleteiről, céljáról, amelynek keretében történt a tanfolyam menetének és formájának ismertetése.

A kutyák kiválasztása során ez esetben is meghatározó volt az elítéltek körében végzett előzetes „igényfelmérés”, mely lehetőséget biztosított, hogy a kiválasztott fogvatartottak személyiségükhöz illő kutyával dolgozhassanak a foglalkozásokon. Volt olyan elítélt, aki a nagytestű kutyáktól való félelme miatt kistestű kutyát kért, és volt olyan, aki az otthon található kutyához hasonlóval szeretett volna együtt dolgozni. Ezt követően a menhely munkatársainak feladata volt a megfelelő kutyák kiválasztása, mely során az elsődleges szempontok között szerepelt a kutyák képzetlensége mellett, hogy az adott eb ne legyen agresszív, szeresse a törődést és simogatást valamint legyen egészséges és fertőző betegségtől mentes.

A kutyák számára a program ez esetben is kiváló alkalmat biztosított arra, hogy képzett kutyaként hamarabb találjanak egy örökbe fogadó családot. A „*Terápiás kutyakiképzés*” program tematikája szerint a fiatalkorú elítéltek megtanulhatják az állattal szembeni helyes viselkedésformákat, a bánásmódot és kommunikációt, megtapasztalhatják a kutya, mint társ élményét, nem utolsósorban fejlődhet az empátia- és tolerancia készségük.

Az első foglalkozáson az ismerkedés során a „névkérdés” volt az egyik elsődleges feladat. Minden kutyánknak volt már neve, de annak érdekében, hogy még személyesebb legyen a kapcsolat, ezért a fogvatartottak lehetőséget kaptak, hogy nevet adjanak az általuk képzendő kutyáknak, akiket ezt követően így szólíthattak.⁵⁸

Az interneten, kifejezetten a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben zajló kutyaterápiás foglalkozások számára létrehozott blog bejegyzések alapján elmondható, hogy az első napok nem voltak zökkenőmentesek. A fiatalkorú elítéltek között volt olyan, aki tiszteletlen volt a kiképzőkkel szemben, és abszolút nem figyelt a feladatokra. A programot elutasító magatartással fogadó elítélteket néhány alkalom elteltével döntés elé állították. Vagy komolyan veszik a feladatot, vagy átadják a lehetőséget a foglalkozásokon való részvételre olyan fogvatartottaknak, akik örömmel csatlakoznának a csapathoz. A fiatalok az elbeszélgetést követően jobban odafigyeltek a foglalkozásokon, és fegyelmezettebb volt a magatartásuk.⁵⁹ Ahogy teltek a hetek a nevelők jelezték, hogy változást érzékelnek a programban részt vevőkön, a későbbiek folyamán pedig nyilvánvalóvá vált mindenki számára, hogy ha komolyan, határozottan és az instrukcióknak megfelelően végzik a kiképzők által meghatározott feladatokat, akkor a kutyák is engedelmesebbek, és hatékonyabb az

⁵⁷ Elérhető az interneten: <http://cerbikecskemet.blogspot.com/> (2011. október 10.)

⁵⁸ Elérhető az interneten: <http://cerbikecskemet.blogspot.com/> (2011. október 10.)

⁵⁹ Elérhető az interneten: <http://cerbikecskemet.blogspot.com/> (2011. október 10.)

együttműködés. Az így átélt sikerélmények az elítéltek hétköznapijaira is kihatással voltak. A nevelők tapasztalata szerint a programban részt vevő fiatalok számottevően kevesebb konfliktussal kerültek szembe, ezeket hatékonyan tudták megoldani, magatartásukban vitathatatlan javulás állt be, és kezelhetőbbek voltak a program ideje alatt.

A kutyák kiképzése és szocializálása a heti egyszeri foglalkozások alkalmával, átlagosan 2-3 órát vett igénybe. A foglalkozásokba bevont kutyákból és fogvatartottakból összeállt csapat folyamatosan kezdett összezsírozódni.

A kiképzés ideje alatt kiemelt szerepet kapott az állatvédelem fontosságának hangsúlyozása, mely során az elítéltek mélyebb tudást szerezhettek a kutyákról, etológiai, állattartási, és kutya kiképzési ismeretekről. A kiképzők a gyakorlatban alkalmazottakat kívánták egy elméleti tudással megalapozni, mely során a fogvatartottak játékos feladatokon keresztül a kutyák közreműködésével megismerhették a szocializálódás során a nevelési folyamat és tanulás szakaszait. Olyan ismereteket szerettek volna átadni a programba bevont elítélteknek, melyeket a végrehajtandó szabadságvesztés letöltését követően a „civil” életben a mindennapok során hasznosítani tudnak, hiszen a fiatalok részét olyan környezetből érkezett, ahol valamilyen formában jelen vannak az állatok.

Az elítéltek érdeklődését mutatja, hogy volt olyan fiatalos fogvatartott, aki a kutyákról, kutyatartásról szóló szakkönyveket kért, hogy többet tudjon meg az adott témáról, és hogy az olvasottakat a gyakorlatba átültetve tudja alkalmazni.

A program előrehaladtával egyre szorosabb lett a kutyák és elítéltek közötti kapcsolat, amely hozzájárult ahhoz, hogy az alapengedelmességi feladatokat egyre ügyesebben tudták végrehajtani. Érdekességgé említhető, hogy itt is, mint a tököli és szirmabesenyői büntetés-végrehajtási intézetben már az első foglalkozások alkalmával megfigalmazódott az elítéltekben a menhelyi kutyák és az ő sorsuk közötti hasonlóság, illetve megtörtént a párhuzam vonása, tekintve, hogy az elítéltek jelentős része árvaházban, a szerető családi közeget nélkülözve nőtt fel. Ennek a felismerésével még nagyobb lelkesedéssel és aktivitással vettek részt a foglalkozásokon, ezzel is hozzájárulva, egyfajta kompenzációt elősegítve, hogy „legalább a kutyák szerető családban éljék mindennapjaikat”.

A program ideje alatt egy fogvatartott hölgy jelezte a foglalkozások szervezőinek, hogy nem szeretne részt venni a későbbiekben a foglalkozásokon. A szervezők ezt a döntést elfogadták, igaz pontos okát nem tudták. Feltételezések szerint a kötöttségek és szabályoknak való megfeleléstől való tartózkodás, és pszichés gátlak állhattak a döntés hátterében. Ennek következtében egy fiatal elítél kapott lehetőséget az Intézetben egyre nagyobb népszerűségnek örvendő kutyaterápiás foglalkozásokon való részvételre, aki szívesen csatlakozott a csoporthoz. A foglalkozásokat feladó lány néhány hét múlva jelezte újbóli csatlakozási szándékát, de tekintve, hogy más elítél már betöltötte a helyét, így a szervezők ezt nem tették számára lehetővé. A döntés hátterében állt, hogy az illető tanuljon a hibáiból, és a helyette beálló fiatal szemben is inkorrekt döntés lett volna az eredeti helyzet visszaállítása. Közben a képzésben részt vevők magatartása szemmel láthatóan pozitív irányba változott, hiszen tudtak csapatként dolgozni, és segítették egymást a "házi feladatok" elvégzése közben. Az összetartozást szimbolizálván a programba bevont elítéltek egyen pólót kaptak és a képzés elvégzését oklevél tanúsította.

Motivációt és az intézet zárt világából történő újbóli „kimozdulást” jelentett a fogvatartottak számára, hogy az állat-asszisztált terápiás foglalkozások elvégzését igazoló okiratot, ünnepélyes keretek között olyan hírességek adták át, akik élharcosai Magyarországon az állatvédelemnek. Így a 2010. november 19-én véget ért foglalkozások zárásaként Ganxta Zolától vehették át a tanúsítványt a programba bevont elítéltek.

X.3.2. Gondozás-alapú állat asszisztált terápia - „Dzsungelszoba”

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet fiatalkorúak részlegében a gondozás alapú állat-asszisztált terápia megvalósulásának is teret biztosított. Korábban „nevelő szobaként” működő helyiségben létesítették azt természetes hatású közeget, melynek kialakításában az elítéltek is aktív szerepet vállaltak. Gaál Béla sajtóreferensnek köszönhetően a dolgozat mellékleteként bemutatásra kerül egy olyan fotóalbum, amelyben a gondozás-alapú terápiás szoba, az ún. „Dzsungelszoba” egy elítélt által történő kifestése lett megörökítve. A büntetés-végrehajtási intézetekről általában elmondható, hogy a költséghatékonyság miatt lehetőségükhöz mérten igyekeznek kihasználni a fogvatartottak képzettségét. Ennek megfelelően került kiválasztásra a képen látható elítélt, aki festőtudását kamatoztatva tette barátságosabbá a gondozás-alapú állatterápia helyszínét.

A helyiség kialakítása során törekedtek a természetes közeg létrehozására, amely elvonatkoztatja az ide belépőket az egyébként lehangoló, külvilágtól zárt, deprimáló és ingerszegény környezettől. Ebben a szobában nyert elhelyezést egy degu pár és a hullámos papagájok egy népebb csapata, melyek gondozására belső szabályozást alakítottak ki, mely rendelkezik az állatok etetéséről és tisztántartásukról. A gondozás-alapú állat-asszisztált terápia ezen Intézetben is nagy népszerűségnek örvend, hiszen a fogvatartottak előszeretettel foglalkoznak az itt helyet kapó élőlényekkel.

Az állat-asszisztált terápiás foglalkozásokat a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet vitathatatlanul pozitív eredménnyel zárta, mind a foglalkozásokba bevont elítéltek, mind az örökbefogadásra váró kutyák tekintetében, hiszen volt olyan kutya, akit még a program ideje alatt „lefoglaltak”, de a program végére mindegyik kutyának sikerült új otthont találni. Az Intézet bízik abban, hogy a közeljövőben ismételten lehetőségük nyílik hasonló állat-asszisztált terápiás foglalkozás abszolválásra, mely vitathatatlan előrelépést jelent a büntetés-végrehajtási intézetekben megvalósuló tartalmas szabadidő eltöltésére irányuló tevékenység szervezését illetően.

XI. Külföldi kitekintés

Tekintve, hogy az állat asszisztált terápiák szülőhazájának az Amerikai Egyesült Államok tekinthető Levinson munkásságának köszönhetően, így egyértelmű tényként említhető, hogy az állatok büntetés-végrehajtási intézetekben való alkalmazása ezen kontinensen rendelkezik a legtöbb és a legszéleskörűbb tapasztalattal.

Az elmúlt évtizedekben rohamosan nőtt azon börtönprogramok száma, melyekben fogvatartottak menhelyi kutyákat képeznek ki. Pontos számadatok nem állnak rendelkezésünkre, de az USA államainak többségében, Kanadában, Ausztráliában, és Olaszországban is alkalmazzák az állat-asszisztált terápiák valamilyen formáját a büntetés-végrehajtási intézetekben. Az említett programok mint hazánkban, ott is rendkívül népszerűek mind a börtönök személyzete, mind a fogvatartottak körében.⁶⁰

XI.1. McLaren Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete „Pooch Project”

Az Egyesült Államokban a fiatalkorú fogvatartotti populáció szintén különleges ellátást igénylő csoportként jelenik meg a büntetés-végrehajtásban. Az Oregon állambeli McLaren

⁶⁰ Szabó Réka Fiatalkorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.3. Állatok a büntetés-végrehajtási intézetekben, 10.o.)

Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében 1993 óta folyik a „Pooch Project”. A vizsgálat kapcsán lehetőség nyílt megfigyelni a fiatalok interakcióit a személyzettel, kortársakkal, kutyákkal és kívülről érkező személyekkel egyaránt.⁶¹

A „Pooch Project” egy kutya-központú szakmai és tanulmányi program, melyben olyan kutyák kerülnek kiválasztásra, melyeket máskülönben elaltatnának, vagy már hosszú ideje menhelyen élnek. A fiatalok Intézetében kennelekben helyezik el a kutyákat, melyeket a fogvatartottak örökbe fogadásra készítenek fel. A programra kiválasztott fogvatartottak csapatként dolgoznak a Pooch Project alkalmazottaiként, egyfajta jóvátételi tevékenységként. Felelősségi körükbe tartozik a kutyák ellátása és kiképzése is, (gondozás alapú állat-asszisztált terápia) ezen kívül oktatásban részesülnek az állatok egészségével, viselkedésével és az örökbe adásuk elősegítésével kapcsolatban.

XI.2. „Prison Puppy Raising Program” – Maryland „Börtön kölyökkutya felnevelő program”

Az ún. „börtön kölyökkutya felnevelő program” (PPRP) 2000-ben a Marylandi női büntetés-végrehajtási intézetben indult, mely az Intézmény őrizetesei és személyzete számára is kedvező hatásokkal bírt. Ennek köszönhetően a program, gyorsan áttért négy másik létesítménybe Pennsylvániában; a SCI Cambridge Springs, a SCI Muncy, a SCI Smithfield, és a SCI Albion intézetbe. Az alábbi létesítményekben jelenleg 22 kölyökkutyát nevelnek az őrizeteseik.

Azoknak az elítélteknek, akik érdeklődnek a program iránt a börtön munkatársai részvételi engedélyt követően el kell végezniük egy kurzust. Azon elítéltektől tagadják meg a programhoz való csatlakozást, akik állatok elleni és gyerekek elleni bűncselekmény miatt kaptak végrehajtandó szabadságvesztést. A program lényege, hogy két női fogvatartott kap egy kölyökkutyát, akik ennek megfelelően olyan cellában nyernek elhelyezést, ahol fel tudják nevelni. A CPL munkatársai havonta kétszer meglátogatják a börtönben elhelyezett kutyákat, ellenőrizve és nyomon követve fejlődésüket, közben értékelve és tanácsokkal segítve az elítéltek munkáját. Amint a kutyákat sikerül családoknak örökbe adni, az elítéltek tarthatják a kapcsolatot az általuk felnevelt kutyákkal. Leveleket írhatnak a kölyökkutyáik örökbefogadóinak, (CPL és a börtön által közvetítése által) és ők is kaphatnak levelet.

A program mindenképp sikeresnek mondható, hiszen a CPL-nek ezáltal van egy elkötelezett és tehetséges önkéntes csoportja, (hasonlóan a Pooch Projecthez) akik hozzájárulnak a növekvő számú kölyökkutyák kiképzéséhez és szocializálásához. Az elítéltek értékes életet és karrierkézségeket tanulnak meg. Azon készségek, amiket a kutyák nevelése során sajátítanak el, megegyeznek azon képességekkel, amelyek a civil életben a mindennapi élethez szükségesek. A kölyökkutyák feltétlen szeretetet tudnak nyújtani, ami által az elítéltek megtapasztalhatják siker és beteljesedés az érzését.⁶²

XI.3. Macskaprogram a Saxierriet börtönben

A svájci Saxierriet büntetés-végrehajtási Intézet valósította meg az ún. „Macska programot” („Cat Program”) azáltal, hogy a kiválasztott elítéltek cicákról gondoskodhattak. A program szigorú szabályok között zajlott, ezáltal biztosítva ezen a terápián résztvevő állatok jólétét. A cicák jelenléte egyértelműen csökkentette a programba bevont fogvatartottak magányát. Egy

⁶¹ Szabó Réka Fiataikorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai (2011, 2.3. Állatok a büntetés-végrehajtási intézetekben, 16.o.)

⁶² Elérhető az interneten: http://www.k94life.org/html/puppy_prison.htm (2011. október 14.)

résztvevőkről végzett tanulmány kimutatta, hogy számukra a program magasabb önbecsülést és önbizalmat eredményezett, amely hozzájárult a sikeres reszocializáláshoz.⁶³ (Nef, 2004, The Cat Programme, An Animal-Assisted Therapy Saxierriet Prison)

XI.4. James River Correctional Center - Virginia „Save Our Shelters” – program

A „James River Correctional Center” egy, a Virginiai Goochland megyében lévő az Amerikai Egyesült Államok által vezetett büntetés-végrehajtási Intézet. Az intézetet 1896-ban létesítették, jelenleg hozzávetőlegesen 450 felnőtt korú férfi elítélt tölti végrehajtandó szabadságvesztését. Az intézet létrehozta a „Save Our Shelters,” programot, amely keretében az elítéltek a kutyakiképzést, és állattartási ismereteket sajátítottak el. A program meglehetősen nagy nyilvánosságot kapott, mely célja a kiválasztott állatok elítéltek által történő kiképzését követően az örökbefogadás volt. A program segít örökbefogadó családot keresni a kiképzett kutyáknak, valamint szocializált macskáknak. A program megegyezik a szirmabesenyői „Cellakutya-programmal”, valamint a kecskeméti „Terápiás kutyakiképzéssel”.

Az intézet ezen kívül kilenc őrizetesnek biztosított lehetőséget egy a büntetés-végrehajtási intézetekben újdonságnak számító tevékenységre, a kutyakiképzésre, tehát a kutyákkal való foglalkozásra. Az elítéltek szabadidejüknek köszönhetően olyan kutyákkal foglalkozhattak, akikkel a civil életben nem volt lehetőség az alapengedelmességi feladatokat (ül, fekszik, marad..stb) megtanítani. A foglalkozások által nyújtott képességek is hozzájárultak a kutyák örökbe adhatóvá tételének megkönnyítéséhez.

XII. Összegzés

Az általam felkeresett büntetés-végrehajtási intézetek az adott program jellegétől függetlenül, tehát mind a passzív, vagyis a gondozás-alapú: -

- ❖ „**Dzsugelszoba**” Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet
- ❖ „**Élővilág-szoba**” szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézet

valamint mind az aktív:

- ❖ szirmabesenyői fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete – „Cellakutya-program”,
- ❖ a tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete,
- ❖ Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – „Terápiás kutyakiképzés”

állat-asszisztált terápiás foglalkozásokat egyértelműen pozitív eredményekkel zárták.

A dolgozat megírása során szerzett személyes tapasztalatok segítséget nyújtottak, hogy mélyebb betekintést nyerjek a büntetés-végrehajtási intézetek mindennapjai során felmerülő problémák megoldásában, illetve a fogvatartotti állomány foglalkoztatásának, így a szabadidő eltöltésére irányuló tevékenységek változatos, egyben hasznos programok megszervezése kapcsán új területként jelentkező állat-asszisztált programokba.

Dolgozatom témájának megválasztása azért esett az állat-asszisztált terápiák bemutatására, mert állattartóként magam is naponta tapasztalom az állatok jelenlétének köszönhető pozitív hatásokat, amelyek az egyébként speciális elbírálás alá eső fiatalkorú bűnelkövetők számára is nagy segítséget nyújthatnak a társadalmi reszocializálódás során. A dolgozatban bemutatott programok sikerességére való tekintettel az érintett büntetés-

⁶³Elérhető az interneten: <http://jennifercopley.suite101.com/prison-cats-change-inmates-for-the-better-a147370> (2011. október 30.)

végrehajtási intézetek tervezik további, az állat-asszisztált terápiás foglalkozások valamilyen formájának rendszeressé tételét intézeti keretek között.

XIII. De Lege Ferenda

A kutatás kapcsán felkeresett **szirmabesenyői fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében**, a **tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében**, illetve a **Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetében** tett személyes látogatások alkalmával tapasztaltak alapján egyetértek az intézetek azon megnyilvánulásaival, amely alapján támogatják az állat-asszisztált terápiák valamely formájának a külvilágtól zárt intézetek mindennapjaiba való beiktatását.

A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet (A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól) III. címe rendelkezik az elítéltek neveléséről, azonban konkrétan nem került megfogalmazásra sem itt, sem más jogszabályban, amely kötelezi a büntetés-végrehajtási intézeteket a gyógyító-nevelő jellegű programokon belül az állatok bevonását az elítéltek „kezelésébe”.

Ezen kérdéskör kapcsán megvalósult nemzetközi kutatások eredményei alapján véleményem szerint megfontolandó és indokolt lenne jogszabályban rögzíteni az állat-asszisztált terápiák büntetés-végrehajtási intézetekben való alkalmazását.

A témakör összetettségéhez hozzátartozik a megfelelő feltételek biztosítása, valamint a programok népszerűvé tétele az intézetek körében. Magyarországon meglehetősen fiatal területnek minősül az állat-asszisztált terápiák ezen formája, ezáltal viszonylag magas a bizalmatlanság ezen programok iránt.

Bízom abban, hogy a rögzített szabályok hiányának ellenére is egyre több büntetés-végrehajtási intézet alkalmazza az állat-asszisztált terápiák akár passzív, akár aktív formáját, a reintegráció, valamint az intézetben belüli, mint konfliktuskezelési módszert.

Felhasznált irodalom

Szabó Réka: *Fiatalkorú fogvatartottak részére tartott állat-asszisztált terápiás program rövidtávú hatásai* (2011).

Szitka Szabolcs: *Műhelymódszerek a fiatalkorú fogvatartottak kezelési stratégiájában: állatasszisztált programok*. Börtönügyi Szemle 2010/2.

Szitka Szabolcs: *Új lehetőségek felkutatása a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítésében*. (Börtönügyi Szemle 2008.3. szám)

Konrad Lorenz: *Ember és kutya* (Cartafilus Kiadó, Budapest 2000.)

Tervezet a cella-kutya program módszertani útmutatójának kidolgozásához. (Borsod-Abaúj-Zemplén megyei büntetés-végrehajtási intézet)

Csernyánszky Lajos, Horváth Tibor, Heylmann Katalin, Kabódi Csaba, Lőrincz József, Nagy Ferenc, Pallo József – *Büntetés-végrehajtási jog* (2007. Rejtjel kiadó)

Görgényi Ilona, Gula József, Horváth Tibor, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc, Váradi Erika: *Magyar büntetőjog általános rész* (2007. Complex kiadó)

Nef, 2004, *The Cat Programme, An Animal-Assisted Therapy Saxierriet Prison*

TETRA 2002 Alapítvány honlapja. Elérhető az interneten: <http://www.tetra2002.hu/Method.html>

Dr. Juharos Ágota – radiológus főorvos honlapja. Elérhető az interneten: <http://www.juharos.hu/juharos/kutyaterapia.html>

Online kislexikon. Elérhető az interneten: <http://www.kilexion.hu>
<http://luna.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=650689>

<http://www.mars.com/hungary/hu/commitments/pets-and-society/human-companion-animal-bond.aspx>

MATESZE vizsgaszabályzata. Elérhető az interneten: <http://www.matesze.hu/web/vendeg/terapias-kutyak-vizsgaszabalyzata>

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben zajló 9.3.1. „Terápiás kutyakiképzés interneten található blogja: <http://cerbikecskemet.blogspot.com/>

SANSZ Alapítvány honlapja. Elérhető az interneten: <http://www.sanszalapitvany.hu>

http://www.k94life.org/html/puppy_prison.htm

<http://jennifercopley.suite101.com/prison-cats-change-inmates-for-the-better-a147370>

Felhasznált jogszabályok és egyéb jogi dokumentumok

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről; VII. fejezet, 107. § (1)

6/1996. (VII. 12.) IM rendelet: A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól (III. cím: az elítéltek neveléséről)

27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet (a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól).

Fogyatékos Amerikaiak Törvénye (1990.) – (ADA - Americans with Disabilities Act)

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (10. cikkének 3. pontja)

Mellékletek

A dolgozat mellékleteként bemutatásra kerülő fényképek felhasználása és közlése a személyiségi jogok figyelembevételével, valamint az érintett büntetés-végrehajtási intézetek engedélyével történik.

A tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete

1. melléklet

A „SANSZ” kutyacsapat: a képen található terápiás kutyák vettek részt a tököli fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetben zajlott állat-asszisztált terápiás foglalkozásokon.

2. melléklet

Szedo a „vakhernyó” feladat közben

3. melléklet

Huba és Kiwi a 2011. július. 15-ei foglalkozáson

4. melléklet

Kiwi a 2011. július 15-ei foglalkozáson

5. melléklet

Kiwi és Huba

6. melléklet

Kiwi simogatás közben

7. melléklet

Dió a 2011. augusztus 26-ai záró foglalkozáson – hajgumi keresés közben

8. melléklet

Dió és Szeder a 2011. augusztus 26-ai záró foglalkozáson – hajgumi keresés közben

9. melléklet

Dió és Szeder a 2011. augusztus 26-ai záró foglalkozáson – hajgumi keresés közben

10. melléklet

Dió a 2011. augusztus 26-ai záró foglalkozáson – hajgumi keresés közben

Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – Kecskemét

11. melléklet

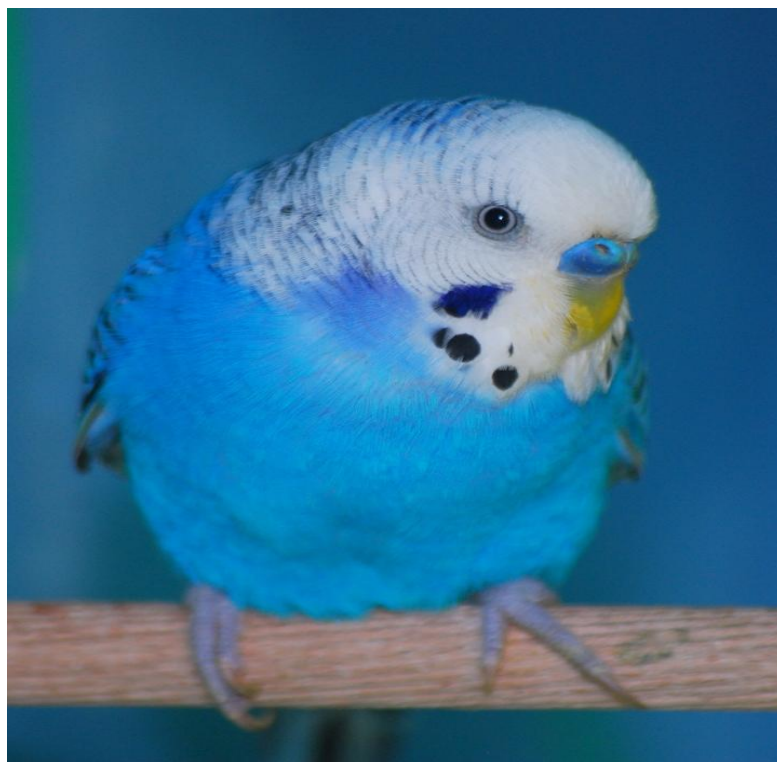
A gondozás-alapú szoba festése egy fogvatartott által

12. melléklet

„Dzsungelszoba” részlet 1.

13. melléklet

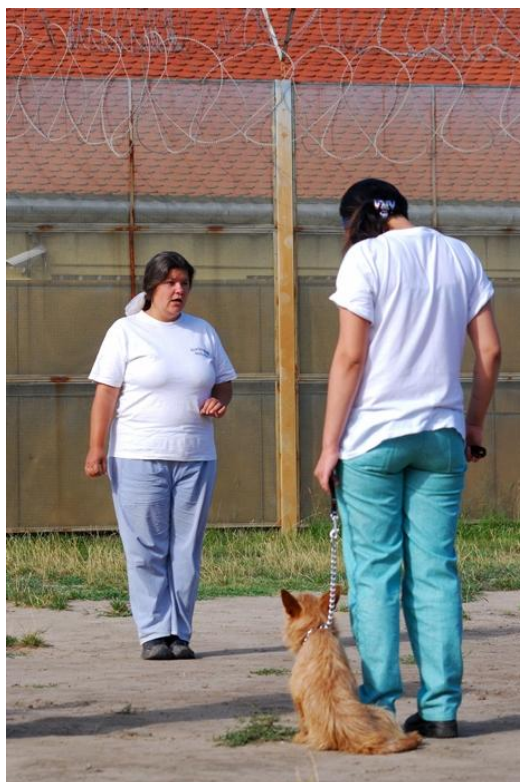
„Dzsungelszoba” részlet 2.

14. melléklet

Elítélt papagájjal

15. melléklet

„Terápiás kutyakiképzés” 01.

16. melléklet

„Terápiás kutyakiképzés” 02.

17. melléklet

„Terápiás kutyakiképzés” 03.

18. melléklet

„Terápiás kutyakiképzés” 04.

19. melléklet

„Terápiás kutyakiképzés” 05.